

Διπλωματική Εργασία

Εαρινό εξάμηνο 2025 - 2026

Θέμα:

Το πανηγύρι ως θεσμός :

Το παράδειγμα της Σκοτούσσας Σερρών στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

(μνήμη, ταυτότητα, κοινότητα και τοπική οικονομία)

Εριέττα Κουκιά, Α.Μ. 530894

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Μάριος Χατζόπουλος

Ημερομηνία κατάθεσης εργασίας 20 Ιουνίου 2026

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	8
Εισαγωγή	10
Μεθοδολογία και πηγές	11
 Κεφάλαιο 1	
Το πανηγύρι ως κοινωνικός και πολιτισμικός θεσμός	
1.1 Το πανηγύρι στη λαογραφική και ανθρωπολογική βιβλιογραφία	14
1.2 Πανηγύρι, κοινότητα και συλλογική ταυτότητα	17
1.3 Πανηγύρι και συλλογική μνήμη	18
1.4 Το πανηγύρι ως «ζωντανή παράδοση» και όχι ως φολκλόρ	20
1.5 Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και πανηγύρια	22
 Κεφάλαιο 2	
Ιστορική διαδρομή του πανηγυριού της Σκοτούσσας	
2.1 Η Σκοτούσσα στον ιστορικό και γεωγραφικό χάρτη	24
2.2 Βυζαντινές απαρχές και προφορική μνήμη	26
2.3 Το πανηγύρι επί της Οθωμανικής περιόδου.....	28 29
2.4 Η εξέλιξη του πανηγυριού της Σκοτούσσας	

Κεφάλαιο 3

Οι έξι θεμελιώδεις τομείς του πανηγυριού της Σκοτούσσας

3.1 Ο θρησκευτικός τομέας	31
3.2 Ο εμπορικός τομέας	31
3.3 Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις	32
3.4 Οι αθλητικές δραστηριότητες	34
3.5 Η διασκέδαση	36
3.6 Οι κοινωνικές επαφές και το αντάμωμα των Σκοτουσσαίων	38

Κεφάλαιο 4

Το πανηγύρι της Σκοτούσσας στον σύγχρονο κόσμο και η ένταξή του στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

4.1 Το πανηγύρι ως οικονομική ανάσα για τον τόπο	41
4.2 Τοπική αυτοδιοίκηση, μέσα μαζικής ενημέρωσης και τουρισμός	43
4.3 Η ένταξη στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2023)	45
4.4 Κίνδυνοι, προκλήσεις και όρια της θεσμικής αναγνώρισης	48
4.5 Η εποχή του covid και η μετα - covid εποχή	50
Συμπεράσματα	52
Βιβλιογραφικές Αναφορές	54

Παράρτημα	59
------------------------	----

Αφιέρωση

Η παρούσα εργασία

Αφιερώνεται με πολύ αγάπη

στον σύζυγό μου Δημήτρη και στις τρεις κόρες μας Κατερίνα, Ιωάννα και Μαρία που συνεχίζουν να με στηρίζουν σε αυτό το όμορφο ταξίδι προς την μάθηση.

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Νόμου 1599/ 1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα / εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών / δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης».

Η Δηλούσα

Εριέττα Κουκιά Α.Μ. 530894

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία γίνεται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Λαϊκός Πολιτισμός και Νεότερη Πολιτιστική Κληρονομιά», του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου Αθηνών, εξετάζει το πανηγύρι της Σκοτούσσας του νομού Σερρών ως κοινωνικό και πολιτισμικό θεσμό, εστιάζοντας στη διαχρονική του εξέλιξη, στις λειτουργίες του και στον ρόλο του στη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης και της τοπικής ταυτότητας της Σκοτούσσας. Το πανηγύρι προσεγγίζεται όχι ως απλή εορταστική εκδήλωση, αλλά ως ζωντανή πολιτισμική πρακτική, η οποία ενσωματώνει ιστορικά βιώματα, κοινωνικές σχέσεις και πολιτισμικές αξίες της τοπικής κοινότητας. Η έρευνα βασίζεται σε ποιοτική, ιστορική και λαογραφική προσέγγιση, με αξιοποίηση γραπτών πηγών (βιβλιογραφικές αναφορές), προσωπικών βιωματικών εμπειριών και θεσμικών¹ ευρετηρίων που αφορούν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά (Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη λειτουργία του πανηγυριού ως μηχανισμού κοινωνικής συνοχής, διαγενεακής μετάδοσης και αναπαραγωγής της συλλογικής μνήμης της κοινότητας.

Η ανάλυση αναδεικνύει τη μακρά ιστορική πορεία του πανηγυριού της Σκοτούσσας, από τις βυζαντινές απαρχές και την Οθωμανική περίοδο, έως και τις μεταβολές του 20ού αιώνα και τη σύγχρονη εποχή. Καθοριστικής σημασίας υπήρξε η μετατόπιση της ημερομηνίας τέλεσής του στις αρχές της δεκαετίας του 1920, η οποία συνδέθηκε με ιστορικά τραύματα και βιώματα της κοινότητας, ενσωματώνοντας τη μνήμη στη δομή του θεσμού.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δομή και τις επιμέρους λειτουργίες του πανηγυριού, όπως ο θρησκευτικός, ο εμπορικός, ο πολιτιστικός, ο αθλητικός και ο κοινωνικός τομέας, καθώς και στις ιδιαιτερότητες που προσδίδουν στο πανηγύρι της Σκοτούσσας τον ξεχωριστό του χαρακτήρα, όπως η πάλη, τα διατροφικά έθιμα και το χαρακτηριστικό **ηχοτοπίο και χωροτοπίο**. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύονται ως βασικοί παράγοντες της διαχρονικής αντοχής του θεσμού.

Τέλος, η εργασία εξετάζει το πανηγύρι της Σκοτούσσας στη σύγχρονη εποχή και τη σημασία της ένταξής του, το έτος 2023, στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

1 Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών - Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας

https://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2024/12/97_%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9_%CE%A3%CE%BA%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%B1%CF%82_%CE%A3%CE%B5%CF%81%CF%81%CF%8E%CE%BD.pdf

Η θεσμική αναγνώριση προσεγγίζεται ως επιστέγασμα μιας μακράς ιστορικής πορείας, αλλά και ως πεδίο νέων προκλήσεων, αναδεικνύοντας την μοναδικότητα του βιωματικού χαρακτήρα του πανηγυριού. Συνολικά, η εργασία αυτή, καταδεικνύει ότι το πανηγύρι της Σκοτούσσας αποτελεί ζωντανό και ανθεκτικό θεσμό του λαϊκού πολιτισμού, με καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας και της συλλογικής μνήμης της τοπικής κοινότητας.

Λέξεις Κλειδιά:

Πανηγύρι, Άυλη πολιτιστική κληρονομιά, Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Συλλογική μνήμη, Τοπική ταυτότητα, Κοινωνική συνοχή, Σκοτούσσα.

ABSTRACT

The present master's thesis, conducted, within the framework of the postgraduate programme "Folk Culture and Modern Cultural Heritage", of the Hellenic Open University (HOU / EAP), examines the festival of Skotoussa, in the region of Serres, as a social and cultural institution, focusing on its diachronic evolution, its functions and its role in the formation, of collective memory and the local identity of Skotoussa. The festival is approached, not as a simple celebratory event, but as a living cultural practice, that incorporates historical experiences, social relations and cultural values, of the local community. The research is based on a qualitative, historical and folkloristic approach, drawing on written sources including bibliographical references, local archives, testimonies and institutional texts related to intangible cultural heritage. Particular emphasis, is placed, on the function of the festival, as a mechanism of social cohesion, intergenerational transmission and reproduction of collective memory.

The analysis, highlights the long historical trajectory, of the Skotoussa festival, from its Byzantine origins and the period of Ottoman rule, to the transformations of the twentieth century and the contemporary era. Of particular, importance was the shift, in the date of its celebration in the early 1920s, which was associated with historical trauma and experiences of the community, incorporating memory into the very structure of the institution. Special emphasis, is given, to the structure and individual functions of the festival, including its religious, commercial, cultural, athletic and social dimensions, as well as to the distinctive features, that give the Skotoussa festival, its unique character, such as wrestling, food - related customs and its characteristic soundscape. These elements, are highlighted, as key factors, in the long - term resilience, of the institution.

Finally, the thesis examines the Skotoussa festival, in the contemporary period and the significance of its inclusion, in 2023, in the National Inventory of Intangible Cultural Heritage of UNESCO. This institutional recognition, is approached as the culmination of a long historical trajectory, but also, as a field, of new challenges, highlighting the need to preserve the authenticity and experiential character, of the festival. Overall, this study demonstrates, that the Skotoussa festival, constitutes a living and resilient institution, of folk culture, with a decisive role, in shaping the cultural identity and collective memory, of the local community.

Key Words:

Rural festival, Intangible cultural heritage, Collective memory, Local identity, Social cohesion.
Skotoussa.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των σπουδών στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Λαϊκός Πολιτισμός και Νεότερη Πολιτιστική Κληρονομιά», έχει ως αντικείμενο τη μελέτη του πανηγυριού της Σκοτούσσας του νομού Σερρών ως κοινωνικού και πολιτισμικού θεσμού, με έμφαση στη διαχρονική του εξέλιξη, στις λειτουργίες του και στον ρόλο του στη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης και της τοπικής ταυτότητας της κοινότητας των Σκοτουσσαίων.

Η διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης δεν αποτελεί μια αυτόματη ή αυθόρμητη διαδικασία, αλλά συνδέεται άμεσα με συγκεκριμένα σύμβολα του παρελθόντος, όπως είναι τα μνημεία, τα μουσεία και γενικότερα οι υλικές και άυλες εκφράσεις της ιστορίας. Παράλληλα, εντάσσεται μέσα σε ένα οργανωμένο σύστημα κοινωνικών σχέσεων και πρακτικών, οι οποίες εκδηλώνονται και αποκτούν νόημα μέσα σε ένα σαφώς προσδιορισμένο χωροχρονικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό (που συνδυάζει τον χώρο και τον χρόνο) αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για την κατανόηση και τη συγκρότηση της μνήμης. Ο χώρος και ο χρόνος λειτουργούν ως βασικές συντεταγμένες της κοινωνικής ζωής, μέσα στις οποίες οργανώνονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες και εκφράζονται οι συλλογικές πρακτικές, όπως οι εορτασμοί, οι τελετουργίες και οι εκδηλώσεις μνήμης. Ο χρόνος ειδικότερα, λειτουργεί ως σημείο αναφοράς και ως δομικό στοιχείο που οργανώνει τη θρησκευτική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή, καθορίζοντας κύκλους δραστηριοτήτων και επαναλαμβανόμενων πρακτικών (Ανδρουλάκη, 2008:50-51).

Παράλληλα, ο χώρος δεν αποτελεί απλώς ένα φυσικό περιβάλλον, αλλά μετατρέπεται σε πεδίο δράσης και νοηματοδότησης. Μέσα σε αυτόν αναπτύσσονται οι κοινωνικές σχέσεις, οι πολιτισμικές εκφράσεις και οι συμβολικές πρακτικές, οι οποίες όχι μόνο αποτυπώνονται αλλά και αναπαράγονται διαχρονικά. Ο χώρος, επομένως, αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνδέεται άμεσα με τη συλλογική εμπειρία και τη μνήμη των κοινωνικών ομάδων.

Η αλληλεπίδραση χώρου και χρόνου δημιουργεί το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται όλες οι μορφές κοινωνικής δράσης. Κάθε κοινωνική πρακτική δεν μπορεί να νοηθεί έξω από αυτό το πλαίσιο, καθώς ορίζει τόσο το πού, όσο και το πότε λαμβάνει χώρα. Με τον τρόπο αυτό, η μνήμη δεν είναι αφηρημένη έννοια αλλά συνδέεται με συγκεκριμένους τόπους και χρονικές στιγμές. Σύμφωνα με τον Halbwachs, η μελέτη της συλλογικής μνήμης αναδεικνύει τη σημασία του χώρου

ως βασικού παράγοντα για τη λειτουργία της, έτσι ο χώρος δεν είναι ουδέτερος αλλά συμβάλλει ενεργά στη διατήρηση και αναπαραγωγή της μνήμης της ομάδας. Μέσα από τη χωρική οργάνωση και τη σύνδεση με συγκεκριμένους τόπους, δημιουργούνται οι λεγόμενοι «μνημονικοί τόποι», δηλαδή σημεία όπου η μνήμη αποκτά υλική και συμβολική υπόσταση. Οι μνημονικοί τόποι δεν είναι απλώς γεωγραφικά σημεία, αλλά φέρουν έντονο συμβολικό φορτίο καθώς συνδέονται με ιστορικά γεγονότα, συλλογικές εμπειρίες και κοινές αναπαραστάσεις. Μέσα από αυτούς, η μνήμη αποκτά διάρκεια και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, διαμορφώνοντας την ταυτότητα της ομάδας (Halbwachs, στο Ανδρουλάκη, 2008:50-51).

Συνολικά λοιπόν η συλλογική μνήμη συγκροτείται μέσα από τη δυναμική σχέση μεταξύ χώρου, χρόνου και κοινωνικών πρακτικών και δεν αποτελεί στατικό αποθετήριο πληροφοριών (Πεφάνης, 2024:206), αλλά μια ζωντανή διαδικασία που ανανεώνεται και επαναπροσδιορίζεται μέσα από τη δράση των ανθρώπων και τη σχέση τους με το περιβάλλον και την ιστορία τους, μέσα από τις γιορτές και τις τελετουργίες τους.

2. Μεθοδολογία, πηγές, δομή της εργασίας και περιορισμοί της έρευνας

Για την εκπόνηση της εργασίας αυτής, χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, με στόχο την πληρέστερη δυνατή τεκμηρίωση του υπό μελέτη φαινομένου (δηλαδή το πανηγύρι της Σκοτούσσας Σερρών). Έτσι αξιοποιήθηκαν γραπτές πηγές και συγκεκριμένα μελέτες και βιβλία που αφορούν τα πανηγύρια στον ελληνικό χώρο, τοπικές ιστορικές και λαογραφικές εκδόσεις που αναφέρονται στη Σκοτούσσα και στο πανηγύρι της, δημοσιεύματα του τοπικού και περιφερειακού τύπου, ιδίως από τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, τα οποία παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη μορφή και τη λειτουργία του πανηγυριού σε παλαιότερες περιόδους, αρχειακό υλικό και καταγραφές που διατηρούνται σε τοπικούς φορείς και συλλογές. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στη χρήση τοπικών πηγών², καθώς αυτές αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο το πανηγύρι βιώθηκε και νοηματοδοτήθηκε από τους ίδιους τους κατοίκους της περιοχής.

2 Πολύ σημαντικό τεκμήριο αποτέλεσε και το Σύκας (2020).

Σημαντικό μέρος της έρευνας βασίζεται στη βιωματική εμπειρία μου με το πανηγύρι της Σκοτούσσας αλλά και προφορικές μαρτυρίες κατοίκων, οι οποίες μεταφέρουν βιώματα, αναμνήσεις και αφηγήσεις σχετικές με το πανηγύρι. Μέσα από τις αφηγήσεις αυτές αναδεικνύονται οι αλλαγές στη μορφή και τη διάρκεια του πανηγυριού, η σημασία του ανταμώματος και της κοινωνικής συνένυσης, οι συναισθηματικές και βιωματικές διαστάσεις της συμμετοχής στο πανηγύρι. Αυτό συνιστά μάλιστα και ένα βασικό εργαλείο της παρούσας μελέτης μου, στα πλαίσια ολοκλήρωσης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, καθώς επιτρέπει την κατανόηση του πανηγυριού μέσα από το βλέμμα των ίδιων των φορέων του, όπως αυτοί το βιώνουν.

Στο πλαίσιο της έρευνας αξιοποιούνται επίσης σύγχρονα θεσμικά κανονιστικά κείμενα και ειδικότερα το Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Τα κείμενα αυτά παρέχουν το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται πλέον το πανηγύρι της Σκοτούσσας και συμβάλλουν στην κατανόηση της σύγχρονης σημασίας και των προκλήσεων που συνοδεύουν τη θεσμική αναγνώριση ενός ζωντανού πολιτισμικού θεσμού.

Όσον αφορά στη δομή της παρούσας εργασίας, αυτή οργανώνεται σε τέσσερα (4) διακριτά κεφάλαια. Μετά την εισαγωγή και τη μεθοδολογία ακολουθεί το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο εξετάζεται το πανηγύρι ως κοινωνικός και πολιτισμικός θεσμός και στη συνέχεια παρουσιάζεται η ιστορική διαδρομή του πανηγυριού της Σκοτούσσας και αναλύονται οι βασικοί τομείς που συγκροτούν τη λειτουργία του. Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξέταση της σύγχρονης διάστασης του πανηγυριού και τη θεσμική του αναγνώριση ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και με τα συνολικά συμπεράσματα της έρευνας αυτής.

Η μελέτη αντιμετωπίζει ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι σχετίζονται κυρίως με την απουσία συστηματικών καταγραφών (για παράδειγμα ανά έτος ή ανά δεκαετία), αλλά και την αποσπασματικότητα ορισμένων ιστορικών πηγών που εντοπίστηκαν κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση. Οι περιορισμοί αυτοί λαμβάνονται υπόψη στην ανάλυση χωρίς να την υποβαθμίζουν, καθώς το ζητούμενο είναι η ερμηνεία του πανηγυριού ως βιωμένου και διαχρονικού θεσμού. Έτσι η παρούσα έρευνα/ μελέτη είναι κατά βάση ιστορική καθώς εξετάζει τη διαχρονική εξέλιξη του πανηγυριού, λαογραφική εφόσον εστιάζει σε έθιμα, πρακτικές, βιώματα και προφορικές αφηγήσεις, αλλά και ερμηνευτική καθώς επιχειρεί να αναδείξει τα νοήματα που αποδίδει η κοινότητα στο πανηγύρι. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο πανηγύρι ως θεσμό και όχι ως απλή εορταστική εκδήλωση, όπου το θρησκευτικό στοιχείο αντιμετωπίζεται ως πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οργανώνεται η πανήγυρις και όχι υπό δογματικό ή θεολογικό πρίσμα. Η ανάλυση

επικεντρώνεται στη βιωματική διάσταση της πίστης /λατρευτικότητας στη συλλογική συμμετοχή και στη σύνδεση του θρησκευτικού εορτασμού με κοινωνικές και οικονομικές πρακτικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

1.1 Το πανηγύρι στη λαογραφική και ανθρωπολογική βιβλιογραφία

Το πανηγύρι μπορεί να οριστεί ως μια περιοδικά επαναλαμβανόμενη συλλογική εκδήλωση με θρησκευτικό πυρήνα και κοινωνικές και πολιτισμικές προεκτάσεις, η οποία συνδυάζει τελετουργικές, οικονομικές και ψυχαγωγικές λειτουργίες. Η συλλογική εκδήλωση (και κατ' επέκταση και η συλλογική μνήμη) δεν αποτελεί μια αυτόματη ή ουδέτερη διαδικασία αναπαραγωγής του παρελθόντος, αλλά συγκροτείται μέσα από σύμβολα, κοινωνικές σχέσεις και πρακτικές που εντάσσονται σε συγκεκριμένο χώρο - χρονικό πλαίσιο. Μνημεία, εορτές, επέτειοι και άλλες μορφές δημόσιας μνημόνευσης λειτουργούν ως μηχανισμοί μέσω των οποίων το παρελθόν ανακαλείται, οργανώνεται και αποκτά έτσι νόημα για την κοινότητα. Στο πλαίσιο αυτό, ο χρόνος λειτουργεί ως ένας βασικός άξονας οργάνωσης της κοινωνικής ζωής καθώς καθορίζει τους κύκλους επανάληψης, τελετουργίας και μνημόνευσης, ενώ ο χώρος μετατρέπεται σε ένα πεδίο εγγραφής της συλλογικής εμπειρίας. Μέσα από πολιτισμικές και εθιμικές πρακτικές, οι τόποι αποκτούν συμβολικό βάρος και λειτουργούν ως φορείς μνήμης. Όπως επισημαίνει ο Halbwachs (Ανδρουλάκη, 2008:50-51), η μνήμη της ομάδας/ κοινότητας δεν διατηρείται μόνο μέσα από αφηγήσεις, αλλά και μέσα από τον χώρο ο οποίος τη συγκροτεί και τη μεταφέρει, οπότε οι μνημονικοί τόποι αποτελούν βασικά σημεία σύνδεσης της κοινότητας με το παρελθόν της. Η αλληλεπίδραση χώρου και χρόνου καθίσταται επομένως θεμελιώδης για την κατανόηση θεσμών όπως το πανηγύρι – που εξετάζουμε εδώ - όπου η συλλογική μνήμη ενεργοποιείται μέσα από την επανάληψη, τη συμμετοχή και τη σύνδεση με έναν συγκεκριμένο τόπο (Ανδρουλάκη, 2008: 50).

Στη λαογραφική και κοινωνική ανθρωπολογία, το πανηγύρι προσεγγίζεται ως σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο και όχι ως απλή εορταστική εκδήλωση. Αποτελεί θεσμό που οργανώνει τον κοινωνικό χρόνο, δομεί τον συλλογικό χώρο, επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες για την κοινότητα και σχετίζεται με έναν συγκεκριμένο χώρο (Braudel, 2001:63). Η έννοια του θεσμού, στην περίπτωση του πανηγυριού, δεν αναφέρεται μόνο στη μορφή ή στη διάρκεια της εκδήλωσης, αλλά στο σύνολο των πρακτικών, των συμβολισμών και των κοινωνικών σχέσεων που ενεργοποιούνται κατά την τέλεσή του. Η ύπαρξη ενός κοινού σημείου αναφοράς για τα άτομα της κοινότητας, όπως το πανηγύρι, ωθεί τις τοπικές κοινωνίες να το διαφυλάξουν, να το διασώσουν και να το μεταδώσουν

στις επόμενες γενιές καθώς θεωρούν πως συνιστά στοιχείο εσωτερικής συνοχής και αλληλεπίδρασης (Γκαρτζονίκα, 2022:124).

Τα πανηγύρια συγκροτούν έτσι ένα πεδίο όπου συνυπάρχουν το ιερό και το κοσμικό, η παράδοση και η αλλαγή, η συλλογική μνήμη και η σύγχρονη εμπειρία. Το πανηγύρι δεν αποτελεί αποκομμένο γεγονός, αλλά εντάσσεται στον ετήσιο κύκλο της κοινότητας, καθώς συνδέεται με σημαντικές στιγμές του κύκλου του έτους (Smith, 1972:165), επαναλαμβάνεται στον ίδιο τόπο και χρόνο και, μέσω αυτής της επανάληψης, δημιουργεί μια κυκλική αντίληψη του χρόνου, βασική για την κατανόηση της παραδοσιακής κοινωνικής ζωής (πρβλ. Πολυμέρου – Καμηλάκη, 2020: 247 -267).

Από ανθρωπολογική σκοπιά, το πανηγύρι μπορεί να ιδωθεί και ως μορφή «επιτελεστικής πρακτικής» όπου η κοινότητα δεν αναπαριστά απλώς την παράδοσή της, αλλά την επιτελεί ενεργά. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της επιτελεστικότητας (performance), όπως αναπτύχθηκε από τον Bauman (1986), αναδεικνύει ότι το πανηγύρι δεν αποτελεί απλώς αναπαράσταση πολιτισμικών μορφών, αλλά ενεργή διαδικασία μέσα από την οποία η κοινότητα συγκροτεί και εκφράζει τον εαυτό της. Μέσα από τον χορό, τη μουσική, το φαγητό, τις αθλητικές δραστηριότητες και τις θρησκευτικές τελετουργίες, τα μέλη της κοινότητας συμμετέχουν σε μια συλλογική διαδικασία που επιβεβαιώνει την κοινωνική τους ένταξη και αναπαράγει τους δεσμούς μεταξύ τους. Η ύπαρξη μιας κοινής παράδοσης που μεταφέρεται διαγενεακά ενισχύει την συλλογική ταυτότητα της τοπικής κοινωνίας και συνιστά το θεμέλιο πάνω στο οποίο εδράζεται η πολιτισμική ταυτότητα (Παραδέλλης 1999 και Θανοπούλου 1999 στο Γκαρτζονίκα, 2022:123-124). Η εορταστική αυτή κατάσταση μπορεί να ιδωθεί και ως «οριακή» (liminal), κατά τον Turner (1969), καθώς το πανηγύρι δημιουργεί έναν ενδιάμεσο χώρο μεταξύ καθημερινότητας και εορτής, όπου αναστέλλονται οι συνηθισμένες κοινωνικές δομές.

Για την κατανόηση της θέσης που καταλαμβάνουν αυτές οι προσωρινές εκδηλώσεις, όπως τα πανηγύρια, στον αστικό και κοινωνικό χώρο και χρόνο, κρίνεται αναγκαία η προσφυγή στην έννοια της ετεροτοπίας, όπως αυτή αναπτύχθηκε από τον Michel Foucault (2012). Η θεωρία αυτή παρέχει ένα ιδιαίτερα γόνιμο ερμηνευτικό πλαίσιο για την ανάλυση φαινομένων που δεν εντάσσονται πλήρως ούτε στην καθημερινότητα ούτε στον μόνιμο χώρο και χρόνο της κοινωνικής ζωής. Ο Foucault, προκειμένου να προσεγγίσει την έννοια της ετεροτοπίας, ξεκινά από την αντιπαραβολή της με την ουτοπία. Οι ουτοπίες αναφέρονται σε φανταστικούς, μη υπαρκτούς χώρους που εκφράζουν μια ιδεατή, τελειοποιημένη εκδοχή της κοινωνίας. Αντιθέτως, οι ετεροτοπίες αποτελούν πραγματικούς, υλικούς χώρους, οι οποίοι, ενώ είναι εντοπίσιμοι, λειτουργούν ως «αντι-χώροι»,

δηλαδή ως τόποι που διαφοροποιούνται από την κανονικότητα και εισάγουν εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της κοινωνικής εμπειρίας. Σύμφωνα με τη θεωρητική του προσέγγιση, κάθε κοινωνία συγκροτεί τις δικές της ετεροτοπίες, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το ιστορικό και πολιτισμικό της πλαίσιο. Οι χώροι αυτοί μπορεί να σχετίζονται είτε με καταστάσεις κρίσης είτε με μορφές παρέκκλισης από τον κοινωνικό κανόνα, ενώ η λειτουργία τους μεταβάλλεται διαχρονικά. Επιπλέον, ένα βασικό χαρακτηριστικό τους είναι η ικανότητα συνύπαρξης πολλαπλών και συχνά ασύμβατων χωρικών και κοινωνικών πραγματικοτήτων στον ίδιο τόπο (Κώστα, 2023: 30-32)(Μάργαρη, 2022:21-36).

Ιδιαίτερη σημασία επίσης έχει η σύνδεση των ετεροτοπιών με τον χρόνο. Οι χώροι αυτοί δεν λειτουργούν με βάση τη γραμμική χρονικότητα της καθημερινότητας, αλλά συγκροτούν «ετεροχρονίες», δηλαδή χρονικές τομές που διακόπτουν τη συνηθισμένη ροή του χρόνου. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τα πανηγύρια, τα οποία εμφανίζονται ως περιοδικά γεγονότα με έντονη προσωρινότητα, μετατρέποντας για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα τον χώρο της κοινότητας σε έναν διαφορετικό, εναλλακτικό κόσμο.

Τα πανηγύρια, ως ετεροτοπικοί χώροι, συγκεντρώνουν στοιχεία από διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά επίπεδα, όπως το ιερό και το κοσμικό, την παράδοση και τη σύγχρονη εμπειρία, την τοπική ταυτότητα και τις εξωτερικές επιρροές. Παράλληλα, η πρόσβαση σε αυτούς συχνά συνοδεύεται από συγκεκριμένες πρακτικές και τελετουργίες, γεγονός που ενισχύει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους ως «οριοθετημένων» κοινωνικών χώρων. Η ανθρωπολογική προσέγγιση των πανηγυριών ως ετεροτοπιών συνδέεται επίσης με τις θεωρίες του Turner (1969) για την προσωρινή αποδέσμευση από τους κοινωνικούς ρόλους και κανόνες. Κατά τη διάρκεια του πανηγυριού, οι κοινωνικές ιεραρχίες χαλαρώνουν, οι διαχωρισμοί μειώνονται και δημιουργούνται νέες μορφές επικοινωνίας και συλλογικότητας. Έτσι, το πανηγύρι λειτουργεί ως χώρος κοινωνικής επαναδιαπραγμάτευσης και ενίσχυσης των δεσμών της κοινότητας.

Παράλληλα, σύγχρονες μελέτες δείχνουν ότι τα πανηγύρια μπορούν να θεωρηθούν και ως σύνθετες ετεροτοπίες στις οποίες συνυπάρχουν πολλαπλοί «αντι-χώροι» και διαφορετικές πολιτισμικές πρακτικές. Σε αυτά παρατηρείται έντονη αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων καθώς και μετασχηματισμός της καθημερινής εμπειρίας μέσα από την εορταστική συνθήκη. Επιπλέον, τα πανηγύρια λειτουργούν ως «καθρέφτες» της κοινωνίας αποκαλύπτοντας τόσο τις αξίες όσο και τις αντιφάσεις της. Συνολικά, η έννοια της ετεροτοπίας συμβάλλει καθοριστικά στην ερμηνεία των πανηγυριών ως πολυδιάστατων κοινωνικών φαινομένων. Μέσα από αυτή την οπτική, τα πανηγύρια δεν αποτελούν απλώς εκδηλώσεις ψυχαγωγίας ή θρησκευτικής λατρείας, αλλά χώρους

όπου ανασυγκροτείται η κοινωνική πραγματικότητα, ενεργοποιείται η συλλογική μνήμη και ενισχύεται η πολιτισμική ταυτότητα της κοινότητας (Μάργαρη, 2022:21-36).

1.2 Πανηγύρι, κοινότητα και συλλογική ταυτότητα

Η έννοια της κοινότητας δεν περιορίζεται σε μια απλή γεωγραφική ή διοικητική συνάθροιση ανθρώπων, αλλά συγκροτείται κυρίως μέσα από το βίωμα του «συνανήκειν», δηλαδή την κοινή συνείδηση συμμετοχής σε ένα συλλογικό σύνολο με κοινή ιστορική πορεία και πολιτισμικές αναφορές. Η κοινότητα θεμελιώνεται σε μια αίσθηση συλλογικής ταυτότητας, η οποία διαμορφώνεται και επαναπροσδιορίζεται μέσα από τη σχέση της με άλλες ομάδες και μέσα από συμβολικές πρακτικές που τη διαφοροποιούν. Κομβικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζει η έννοια των «ορίων», όχι μόνο ως γεωγραφικών ή κοινωνικών διαχωρισμών, αλλά κυρίως ως συμβολικών κατασκευών που καθορίζουν ποιοι ανήκουν και ποιοι όχι σε μια κοινότητα. Τα όρια αυτά δεν είναι στατικά, αλλά διαμορφώνονται, διαπραγματεύονται και επανανοηματοδοτούνται διαρκώς μέσα από κοινωνικές πρακτικές και τελετουργίες (Νιτσιάκος - Κοσμάτου, 2005: 345).

Στο πλαίσιο αυτό, τα πανηγύρια αποτελούν κατεξοχήν πεδία έκφρασης και αναπαραγωγής της συλλογικής ταυτότητας. Μέσα από αυτά ενεργοποιούνται οι μηχανισμοί του συνανήκειν, καθώς τα μέλη της κοινότητας συμμετέχουν σε κοινές εμπειρίες, αναπαριστούν συμβολικά το παρελθόν και ενισχύουν τη μεταξύ τους συνοχή. Τα πανηγύρια, ως συλλογικά γεγονότα, δεν λειτουργούν μόνο ως στιγμές διασκέδασης, αλλά και ως διαδικασίες επιβεβαίωσης των ορίων, των αξιών και των σχέσεων που συγκροτούν την κοινότητα (Νιτσιάκος - Κοσμάτου, 2005:345 - 346). Επιπλέον, τα σύμβολα που ενσωματώνονται στις πανηγυρικές πρακτικές - είτε πρόκειται για τελετουργίες, ενδυμασίες, μουσική είτε για άλλες πολιτισμικές εκφράσεις - δεν είναι απλώς διακοσμητικά στοιχεία, αλλά βασικά μέσα, μέσω των οποίων τα μέλη της κοινότητας νοηματοδοτούν τον κόσμο τους. Μέσα από αυτά, η κοινότητα καθίσταται ορατή, βιώσιμη και διαχρονική, ενώ το συνανήκειν μετατρέπεται σε ζωντανή εμπειρία.

Στο πλαίσιο της συγκρότησης της κοινότητας και της ενίσχυσης του αισθήματος του συνανήκειν, το πανηγύρι αναδεικνύεται σε κατεξοχήν πεδίο κοινωνικής συνάντησης, αλληλεπίδρασης και συλλογικής έκφρασης. Δεν αποτελεί απλώς μια ευκαιρία ψυχαγωγίας και εκτόνωσης, αλλά μια σύνθετη κοινωνική διαδικασία, κατά την οποία ενεργοποιούνται και επαναβεβαιώνονται οι δεσμοί που συγκροτούν την κοινότητα. Κατά τη διάρκεια του πανηγυριού, διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν. Το γεγονός αυτό ενισχύει την αίσθηση της κοινότητας, καθώς τα μέλη της συμμετέχουν σε κοινές πρακτικές και εμπειρίες, οι οποίες

ανανεώνουν και ενδυναμώνουν τους κοινωνικούς και πνευματικούς δεσμούς. Το πανηγύρι επομένως λειτουργεί ως μηχανισμός αναπαραγωγής της κοινωνικής ομάδας, καθώς μέσα από αυτό διατηρούνται και μεταδίδονται αξίες, πρότυπα και μορφές συλλογικής συμπεριφοράς (Νιτσιάκος, 1996:165).

Παράλληλα, το πανηγύρι αποτελεί και έναν χώρο έκφρασης κοινωνικών διαφοροποιήσεων και σχέσεων. Η κοινότητα εδώ δεν παρουσιάζεται ως ένα ομοιογενές σύνολο, αλλά ως ένα πεδίο όπου αναδεικνύονται ιεραρχίες, ρόλοι και κοινωνικές ταυτότητες. Οι δημόσιοι χώροι του πανηγυριού, όπως οι χώροι συγκέντρωσης, οι θέσεις των συμμετεχόντων και η ίδια η χορευτική διαδικασία, λειτουργούν ως σκηνές όπου αποτυπώνονται οι κοινωνικές σχέσεις και η δυναμική των ομάδων. Ιδιαίτερα ο χορός, ως κεντρικό στοιχείο του πανηγυριού, συνιστά μορφή συμβολικής έκφρασης της συλλογικότητας. Μέσα από αυτόν αναδεικνύονται τόσο οι κοινωνικές διακρίσεις όσο και η συνοχή της κοινότητας, καθώς τα άτομα εντάσσονται σε ένα κοινό πλαίσιο δράσης, όπου η ατομική έκφραση συνυπάρχει με τη συλλογική ταυτότητα. Επιπλέον, το πανηγύρι δεν περιορίζεται μόνο στη συμβολική ή κοινωνική του διάσταση, αλλά συνδέεται και με οικονομικές λειτουργίες, όπως η ανταλλαγή αγαθών και η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων και μέσα από αυτές τις διαδικασίες ενισχύεται η κοινωνική συνοχή και επεκτείνεται το δίκτυο σχέσεων της κοινότητας πέρα από τα στενά γεωγραφικά της όρια. Συνολικά, το πανηγύρι λειτουργεί ως ζωντανός θεσμός, μέσα από τον οποίο η κοινότητα εκφράζει την ιστορική της συνέχεια, ανανεώνει το αίσθημα του συνανήκειν και επαναπροσδιορίζει τη θέση της στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον (πρβλ Νιτσιάκος, 1996:165- 167).

1.3 Πανηγύρι και συλλογική μνήμη

Το πανηγύρι αποτελεί έναν από τους πιο σύνθετους και διαχρονικούς θεσμούς της ελληνικής λαϊκής ζωής, συνδυάζοντας θρησκευτικά, κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία. Στον πυρήνα του βρίσκεται η εορταστική πρακτική που συνδέεται συχνά με τη μνήμη ενός αγίου ή ενός τοπικού γεγονότος (Γκιζέλης, 1975: 21-33), λειτουργώντας ως σημείο συνάντησης της κοινότητας. Ωστόσο, η σημασία του υπερβαίνει το θρησκευτικό πλαίσιο, καθώς ενσωματώνει μορφές συλλογικής έκφρασης, κοινωνικής συνοχής και ανανέωσης των δεσμών μεταξύ των μελών της κοινότητας. Από λαογραφική σκοπιά, το πανηγύρι συνιστά μια επιτελεστική διαδικασία μέσα από την οποία αναπαράγονται πολιτισμικά πρότυπα, αξίες και ταυτότητες. Η μουσική, ο χορός, το φαγητό και οι κοινωνικές πρακτικές λειτουργούν ως φορείς συμβολισμών και προφορικής παράδοσης, ενισχύοντας την αίσθηση του «ανήκειν», όπως ήδη προαναφέραμε. Ταυτόχρονα, αποτελεί χώρο προσωρινής

άρσης της καθημερινότητας, όπου οι κοινωνικοί ρόλοι μπορούν να επαναδιαπραγματευτούν και να εκφραστούν πιο ελεύθερα.

Παράλληλα, το πανηγύρι έχει και σαφή οικονομική διάσταση καθώς δημιουργεί ευκαιρίες για τοπική κατανάλωση, εμπορικές συναλλαγές και εισροή επισκεπτών (από άλλες κοινότητες), συμβάλλοντας στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Σε πολλές περιπτώσεις, λειτουργεί ως μηχανισμός ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και ως πεδίο κοινωνικής δικτύωσης και ανάπτυξης σχέσεων ταυτόχρονα. Στη σύγχρονη εποχή, το πανηγύρι εξελίσσεται ενσωματώνοντας νέα στοιχεία και ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της τουριστικής ανάπτυξης και της αγοράς. Παρά τις μεταβολές αυτές, εξακολουθεί να αποτελεί έναν ζωντανό θεσμό που συνδέει το παρελθόν με το παρόν, διατηρώντας την πολιτισμική μνήμη και προσαρμοζόμενο στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κάθε εποχής.

Ο Πούχγερ (1985) δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα δομικά στοιχεία του πανηγυριού, αναδεικνύοντας τη σημασία της συμμετοχής, του συλλογικού βιώματος και της κοινωνικής λειτουργίας του. Υποστηρίζει ότι το πανηγύρι δεν αποτελεί απλώς μια εορταστική εκδήλωση, αλλά ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, στο οποίο συνυπάρχουν τόσο τα ιδιωτικά όσο και τα δημόσια στοιχεία της ζωής των συμμετεχόντων. Με άλλα λόγια, η εμπειρία του πανηγυριού διαμορφώνεται μέσα από την αλληλεπίδραση του ατόμου με την κοινότητα. Παράλληλα, επισημαίνει ότι αν και συχνά το πανηγύρι και η γιορτή παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, όμως δεν ταυτίζονται πλήρως καθώς το πανηγύρι διαθέτει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα και ενσωματώνει περισσότερες λειτουργίες από μια απλή γιορτή. Ειδικότερα, συνδέεται με κοινωνικές πρακτικές που ξεπερνούν το καθαρά τελετουργικό επίπεδο και εκτείνονται σε ευρύτερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης και επικοινωνίας. Σύμφωνα με την ανάλυσή του Πούχγερ (1985), το πανηγύρι μπορεί να νοηθεί ως μια μορφή συνάθροισης με ιδιαίτερη πολιτισμική και κοινωνική σημασία, όπου η συμμετοχή των ατόμων δεν είναι παθητική αλλά ενεργή. Οι συμμετέχοντες δεν λειτουργούν απλώς ως θεατές, αλλά ως φορείς και συνδιαμορφωτές της εμπειρίας. Η συλλογικότητα (πρβλ Πετροπούλου, 2015), η ανταλλαγή και η κοινή δράση αποτελούν βασικά στοιχεία που προσδίδουν στο πανηγύρι τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του. Επιπλέον, το πανηγύρι εμπεριέχει έντονη επικοινωνιακή διάσταση, καθώς λειτουργεί ως χώρος συνάντησης, ανταλλαγής απόψεων και ενίσχυσης των κοινωνικών δεσμών. Μέσα από τις πρακτικές που το συγκροτούν, ενισχύεται η συνοχή της κοινότητας και ανανεώνονται οι κοινωνικές σχέσεις (Πούχγερ, 1985).

Ιστορικά, διακρίνονται τρεις βασικές κατηγορίες πανηγυριών, τα εμποροπανηγύρια (πρβλ. Μούτζαλη, 2011), τα ζωοπανηγύρια και τα θρησκευτικά πανηγύρια, με την παρούσα μελέτη να επικεντρώνεται κυρίως στην τελευταία κατηγορία. Τα θρησκευτικά πανηγύρια συνιστούν χαρακτηριστική μορφή τελετουργικής πρακτικής, καθώς λειτουργούν ως φορείς έκφρασης του συλλογικού μύθου της κοινότητας και συμβάλλουν στην αναπαραγωγή της κοινής συνείδησης (Κώστα, 2023: 62- 63). Σύμφωνα με την προσέγγιση του Νιτσιάκου, το θρησκευτικό πανηγύρι θεμελιώνεται σε έναν πυρήνα λατρευτικής σχέσης, που συνδέεται άμεσα με το θρησκευτικό βίωμα της κοινότητας. Το πανηγύρι δεν περιορίζεται στην απλή αντανάκλαση των κοινωνικών δομών σε συμβολικό επίπεδο, αλλά συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωσή τους, ακολουθώντας τη διαχρονική εξέλιξη της κοινότητας και ενισχύοντας τη συνοχή της (Νιτσιάκος, 2022: 192), περιλαμβάνοντας τρεις διαστάσεις. Η θρησκευτική διάσταση των παραδοσιακών πανηγυριών της υπαίθρου περιλάμβανε τη λειτουργία στον ιερό χώρο και τη λιτανευτική πομπή (λιτανεία) της εικόνας ή των λειψάνων. Η ψυχαγωγική διάσταση εκδηλωνόταν μέσα από τη μουσική, τον χορό και τη συλλογική διασκέδαση ενώ η οικονομική διάσταση του πανηγυριού αναπτύσσονταν με εμπορικές δραστηριότητες μέσω υπαίθριων αγορών και παζαριών.

1.4 Το πανηγύρι ως «ζωντανή παράδοση» και όχι ως φολκλόρ

Τα πανηγύρια όπως ήδη προαναφέραμε, αποτελούν ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού και εντάσσονται, σύμφωνα με τον Πούχνερ (1985), στα λεγόμενα «παραστατικά φαινόμενα», όπως είναι οι εθνικές εορτές και οι θρησκευτικές τελετουργίες. Δεν περιορίζονται απλώς σε εορταστικές εκδηλώσεις, αλλά λειτουργούν ως δυναμικοί φορείς πολιτισμού, μέσα από τους οποίους εκφράζεται η συλλογική ταυτότητα και διασφαλίζεται η μετάδοση των εθίμων από γενιά σε γενιά. Στην ελληνική πραγματικότητα διακρίνονται τρεις βασικοί τύποι πανηγυριών, τα εμποροπανηγύρια, τα πανηγύρια ψυχαγωγικού χαρακτήρα και τα θρησκευτικά πανηγύρια (πρβλ. Μούτζαλη, 2011). Κοινό τους χαρακτηριστικό είναι η σύνθεση του ιερού με το κοσμικό στοιχείο, καθώς η θρησκευτική λατρεία συνυπάρχει με την κοινωνική συνένωση και τη διασκέδαση. Παρά τις αλλαγές που έχουν επιφέρει οι κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, τα πανηγύρια εξακολουθούν να διατηρούν ενεργό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία. Προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα, χωρίς να χάνουν τον βασικό τους χαρακτήρα, παραμένοντας ζωντανά στοιχεία της λαϊκής παράδοσης και πολιτισμικής έκφρασης (Νάσος, χ.χ., 1-24).

Η διάκριση μεταξύ «ζωντανής παράδοσης» και «φολκλόρ» αποτελεί κρίσιμο θεωρητικό εργαλείο για την κατανόηση του πανηγυριού ως κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου. Η έννοια της ζωντανής παράδοσης αναφέρεται σε πρακτικές που συνεχίζουν να βιώνονται, να αναπαράγονται και να επανανοηματοδοτούνται από τα ίδια τα μέλη της κοινότητας (σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO (2003). Αντίθετα, ο όρος «φολκλόρ» χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει μορφές παράδοσης που έχουν αποκοπεί από το αρχικό τους κοινωνικό πλαίσιο και παρουσιάζονται αποσπασματικά, ως θέαμα ή ως αναπαράσταση του παρελθόντος, χωρίς όμως να υπάρχει συνέχεια.

Στην περίπτωση του πανηγυριού, η διάκριση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Το πανηγύρι δεν αποτελεί μια στατική αναπαράσταση ενός παρελθόντος τρόπου ζωής, αλλά μια δυναμική και εξελισσόμενη κοινωνική πρακτική, όπου οι συμμετέχοντες δεν λειτουργούν ως θεατές ενός πολιτισμικού «θεάματος», αλλά ως ενεργά υποκείμενα που συγκροτούν και αναπαράγουν τον θεσμό μέσα από τη συμμετοχή τους. Έτσι η μουσική, ο χορός, οι τελετουργίες και οι κοινωνικές πρακτικές δεν εκτελούνται για να παρουσιαστούν σε ένα εξωτερικό κοινό, αλλά για να βιωθούν από την ίδια την κοινότητα.

Η έννοια της «ζωντανής παράδοσης» συνδέεται άμεσα με τη βιωματικότητα και τη διαγενεακή μετάδοση, όπου το πανηγύρι λειτουργεί ως πεδίο μέσα στο οποίο οι νεότερες γενιές μαθαίνουν, συμμετέχουν και ενσωματώνουν πολιτισμικά πρότυπα, όχι μέσα από τυπική διδασκαλία, αλλά μέσω της εμπειρίας και της συμμετοχής. Με τον τρόπο αυτό, η παράδοση δεν διατηρείται ως «μουσειακό κατάλοιπο» του παρελθόντος αλλά ως ενεργό στοιχείο της καθημερινής ζωής, το οποίο προσαρμόζεται στις σύγχρονες συνθήκες χωρίς να χάνει τον βασικό του πυρήνα.

Αντίθετα, η φολκλοροποίηση του πανηγυριού συνδέεται με τη μετατροπή του σε θέαμα, αποκομμένο από το κοινωνικό του πλαίσιο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα επιμέρους στοιχεία του – όπως οι παραδοσιακές ενδυμασίες, οι χοροί ή τα μουσικά δρώμενα – απομονώνονται και παρουσιάζονται με τρόπο που να εξυπηρετεί την αισθητική ή την τουριστική κατανάλωση. Η διαδικασία αυτή συχνά οδηγεί σε απλοποίηση και τυποποίηση της παράδοσης, καθώς προσαρμόζεται στις προσδοκίες ενός εξωτερικού κοινού. Έτσι, το πανηγύρι κινδυνεύει να μετατραπεί από βιωμένη εμπειρία σε «σκηνική αναπαράσταση», χάνοντας πολλές φορές τον αυθεντικό του χαρακτήρα.

Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ ζωντανής παράδοσης και φολκλόρ δεν είναι απόλυτη στη σύγχρονη εποχή. Τα πανηγύρια λειτουργούν συχνά σε ένα ενδιάμεσο πεδίο, όπου συνυπάρχουν στοιχεία

αυθεντικής βιωματικής συμμετοχής και στοιχεία σκηνοθετημένης παρουσίασης. Η ύπαρξη επισκεπτών, η προβολή μέσω των μέσων ενημέρωσης και η ένταξη σε τουριστικές πρακτικές επηρεάζουν τη μορφή του πανηγυριού, χωρίς όμως να αναιρούν απαραίτητα τη βιωματική του διάσταση. Άλλωστε το πανηγύρι ως ζωντανός οργανισμός εξελίσσεται και επανανοηματοδοτείται συνεχώς.

Στην περίπτωση του πανηγυριού της Σκοτούσσας, η ισχυρή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας, η διαγενεακή μετάδοση των πρακτικών και η σύνδεσή του με τη συλλογική μνήμη και ταυτότητα αποτελούν στοιχεία που το διατηρούν ως ζωντανή παράδοση. Παρά τις μεταβολές που επιφέρει η σύγχρονη εποχή, το πανηγύρι της Σκοτούσσας, εξακολουθεί να λειτουργεί ως χώρος συνάντησης, συμμετοχής και κοινωνικής συνοχής, επιβεβαιώνοντας τον χαρακτήρα του ως δυναμικού και εξελισσόμενου πολιτισμικού θεσμού (Μάργαρη, 2014:355-365).

Συνολικά, το πανηγύρι δεν μπορεί να νοηθεί ως φολκλορικό κατάλοιπο ενός παρελθόντος που έχει παρέλθει, αλλά ως ζωντανή πολιτισμική πρακτική που συνεχίζει να παράγει νόημα για την κοινότητα. Η κατανόησή του ως «ζωντανή παράδοση», σύμφωνα και με τη Σύμβαση της UNESCO (2003), επιτρέπει την ανάδειξη της δυναμικής του φύσης και της ικανότητάς του να προσαρμόζεται στις κοινωνικές και ιστορικές μεταβολές, διατηρώντας ταυτόχρονα τη σύνδεσή του με το παρελθόν.

1.5 Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και πανηγύρια

Η έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες κατανόησης σύγχρονων πολιτισμικών πρακτικών, όπως τα πανηγύρια. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO³ για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2003), ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά ορίζονται οι πρακτικές, οι αναπαραστάσεις, οι εκφράσεις, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αναγνωρίζονται από τις κοινότητες ως μέρος της πολιτισμικής τους ταυτότητας και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά (διαγενεακά). Η έμφαση δεν δίνεται σε υλικά αντικείμενα, αλλά σε ζωντανές διαδικασίες, οι οποίες αναπαράγονται μέσα από τη συμμετοχή και τη συλλογική εμπειρία.

Τα πανηγύρια εντάσσονται κατεξοχήν σε αυτό το πεδίο, καθώς συνιστούν σύνθετα πολιτισμικά φαινόμενα που περιλαμβάνουν τελετουργίες, μουσικές πρακτικές, χορούς, γαστρονομικές παραδόσεις και μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Δεν αποτελούν μεμονωμένα γεγονότα, αλλά

³ Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς - Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας
<https://ayla.culture.gr/unesco/i-symvasi-gia-ti-diafylaxi-tis-aylis-politistikis-klironomias/>

δυναμικά σύνολα πρακτικών που συνδέονται με τη συλλογική μνήμη, την τοπική ταυτότητα και τη βιωματική εμπειρία της κοινότητας. Η αξία τους έγκειται όχι μόνο στο περιεχόμενο των επιμέρους στοιχείων τους, αλλά κυρίως στον τρόπο με τον οποίο αυτά ενεργοποιούνται μέσα από τη συμμετοχή. Η ένταξη των πανηγυριών στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σηματοδοτεί μια μετατόπιση από την αντίληψη της παράδοσης ως στατικού αποθέματος προς την κατανόησή της ως ζωντανής και εξελισσόμενης διαδικασίας. Το πανηγύρι έτσι δεν διατηρείται επειδή «προστατεύεται» ως μορφή του παρελθόντος, αλλά επειδή συνεχίζει να έχει νόημα για την κοινότητα που το επιτελεί και με τον τρόπο αυτό, η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς δεν αφορά την παγίωση των μορφών, αλλά τη διασφάλιση των συνθηκών που επιτρέπουν τη συνέχιση της πρακτικής.

Στην ελληνική πραγματικότητα, η αναγνώριση των πανηγυριών ως στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία τα τελευταία χρόνια. Η εγγραφή τους στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποσκοπεί στη διατήρηση και ανάδειξη αυτών των πρακτικών, ενισχύοντας τη θεσμική τους κατοχύρωση και την πολιτιστική τους προβολή. Στο πλαίσιο αυτό, το πανηγύρι της Σκοτούσσας εντάχθηκε το 2023 στο σχετικό ευρετήριο, γεγονός που αναγνωρίζει επίσημα τη σημασία του ως ζωντανού φορέα πολιτισμικής μνήμης και ταυτότητας.

Ωστόσο, η θεσμική αυτή αναγνώριση συνοδεύεται από ορισμένες προκλήσεις, οι οποίες μπορούν να ερμηνευτούν ως "παρεξηγήσεις-διαστρεβλώσεις", προερχόμενες εντός πλαισίου της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας. Συγκεκριμένα, η ένταξη ενός ζωντανού πολιτισμικού φαινομένου σε ένα επίσημο πλαίσιο καταγραφής ενδέχεται να οδηγήσει στην αντίληψη ότι αυτό τυποποιείται και σταθεροποιείται ως προς τις πρακτικές του. Δηλαδή, η ανάγκη για "τεκμηρίωση" και "διατήρηση" μπορεί να προβάλει την παράδοση ως κάτι που πρέπει να παραμείνει αναλλοίωτο, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τη δυναμική και εξελισσόμενη φύση της, ενώ άλλες φορές η αυξημένη προβολή ενισχύει τη διαδικασία εμπορευματοποίησης, μετατρέποντας το πανηγύρι σε πολιτιστικό προϊόν. Επισημαίνεται και πάλι ότι τα παραπάνω μπορούν εσφαλμένα να εκληφθούν ως μια προσπάθεια παγιότητας των πολιτισμικών φαινομένων, πράγμα όμως αδύνατον αφού όλα μετασχηματίζονται και αλλοιώνονται από τις κοινωνικές, οικονομικές και χωρο-χρονικές καταστάσεις.

Παρά ταύτα, η έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς προσφέρει ένα σημαντικό ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση του πανηγυριού ως ζωντανής πολιτισμικής πρακτικής, όπου αναδεικνύει τον ρόλο της κοινότητας ως βασικού φορέα της παράδοσης και υπογραμμίζει τη σημασία της συμμετοχής, της εμπειρίας και της συλλογικής μνήμης. Στην περίπτωση του πανηγυριού της Σκοτούσσας, η ένταξή του σε αυτό το πλαίσιο επιβεβαιώνει τη σημασία του όχι μόνο ως τοπικού εθίμου, αλλά ως στοιχείου πολιτισμικής συνέχειας και κοινωνικής συνοχής.

Συνολικά, η προσέγγιση των πανηγυριών ως άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς επιτρέπει την ανάδειξη της πολυπλοκότητάς τους, καθώς συνδυάζουν το παρελθόν με το παρόν, την παράδοση με την εξέλιξη και τη μνήμη με τη σύγχρονη εμπειρία. Μέσα από αυτό το πρίσμα, το πανηγύρι δεν αποτελεί απλώς ένα πολιτισμικό γεγονός, αλλά έναν δυναμικό μηχανισμό παραγωγής νοήματος και ταυτότητας για την κοινότητα (Μάργαρη, 2014:355-365).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΟΥ

ΤΗΣ ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΣ

2.1 Η Σκοτούσσα στον ιστορικό και γεωγραφικό χάρτη

Η Σκοτούσσα αποτελεί έναν ιστορικό οικισμό του Νομού Σερρών⁴ ενταγμένο διοικητικά στον Δήμο Ηράκλειας και βρίσκεται στον εύφορο κάμπο των Σερρών, μια περιοχή με έντονη αγροτική δραστηριότητα⁵ και μακρά ιστορική συνέχεια. Η γεωγραφική της θέση, σε έναν από τους σημαντικότερους αγροτικούς άξονες της Κεντρικής Μακεδονίας, έχει συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής και οικονομικής φυσιογνωμίας της κοινότητας. Βρίσκεται σε πεδινή περιοχή, βόρεια της πόλης των Σερρών, σε μικρή σχετικά απόσταση από τα Ελληνο - βουλγαρικά σύνορα, γεγονός που της προσδίδει και γεωγραφική σημασία. Παράλληλα, η Σκοτούσσα διατηρεί αναλλοίωτη την τοπική της ταυτότητα, με επίκεντρο το ετήσιο Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας (7-11 Σεπτεμβρίου), ένας θεσμός με μακρόχρονη ιστορία που είναι ενταγμένος στο Εθνικό Ευρετήριο Αυλής Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Οι εθιμικές τελετουργίες, οι παραδοσιακοί χοροί και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που το πλαισιώνουν αποτελούν τον βασικό πυρήνα της κοινωνικής ζωής της κοινότητας.

⁴ [Σκοτούσσα Σερρών - Βικιπαίδεια](#)

⁵ Η περιοχή χαρακτηρίζεται κυρίως από αγροτική δραστηριότητα, με καλλιέργειες σιτηρών, βαμβακιού και άλλων προϊόντων, καθώς και από ανεπτυγμένη κτηνοτροφία.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ιδιαίτερη σημασία για τον τόπο έχει το πανηγύρι της, το οποίο προσελκύει τόσο τους κατοίκους όσο και επισκέπτες από την ευρύτερη περιοχή, λειτουργώντας ως σημείο συνάντησης, αναβίωσης της παράδοσης και ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας. Η Σκοτούσσα, έτσι, συνδυάζει τον αγροτικό της χαρακτήρα με μια ζωντανή πολιτισμική παρουσία, που αναδεικνύεται μέσα από τη συλλογική συμμετοχή και τη διατήρηση των τοπικών εθίμων. Ιστορικά, η περιοχή της Σκοτούσσας παρουσιάζει συνεχή κατοίκηση από την αρχαιότητα, καθώς εντάσσεται στον ευρύτερο χώρο της αρχαίας Σιντικής, μιας περιοχής με σημαντική στρατηγική και οικονομική σημασία. Κατά τη βυζαντινή περίοδο, η ύπαρξη μικρών αγροτικών οικισμών γύρω από θρησκευτικά κέντρα (εκκλησίες και μοναστήρια) αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό της τοπικής οργάνωσης, στοιχείο που συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη θρησκευτικών πανηγυριών ως μορφών κοινωνικής και πολιτισμικής συνάθροισης.

Η σημερινή μορφή της Σκοτούσσας διαμορφώθηκε κυρίως κατά τον 20ό αιώνα, ιδίως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, όταν πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Οι πληθυσμοί αυτοί μετέφεραν μαζί τους ένα πλούσιο πολιτισμικό κεφάλαιο, που περιλάμβανε έθιμα, μουσικές-χορευτικές παραδόσεις, γλωσσικά ιδιώματα και θρησκευτικές πρακτικές, συμβάλλοντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της ταυτότητας του οικισμού. Στο πλαίσιο αυτό, το πανηγύρι αποτέλεσε έναν από τους βασικούς μηχανισμούς διατήρησης και αναπαραγωγής της συλλογικής μνήμης.

Γεωγραφικά, η Σκοτούσσα χαρακτηρίζεται από την αγροτική της φυσιογνωμία, καθώς η οικονομία της βασίζεται κυρίως στην καλλιέργεια γης και στην κτηνοτροφία. Η καθημερινή ζωή των κατοίκων διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τον αγροτικό κύκλο, γεγονός που επηρεάζει και τον χρονικό προγραμματισμό των κοινωνικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων, όπως είναι τα πανηγύρια. Οι εορταστικές αυτές πρακτικές λειτουργούν ως διακοπή της καθημερινότητας, προσφέροντας έναν χρόνο συλλογικής συνάθροισης και αναψυχής. Παράλληλα, η γεωγραφική θέση της Σκοτούσσας ευνοεί τη συγκέντρωση πληθυσμού από την ευρύτερη περιοχή κατά τη διάρκεια σημαντικών κοινωνικών γεγονότων. Το πανηγύρι, ως κορυφαία ετήσια εκδήλωση, υπερβαίνει τα στενά όρια του οικισμού και λειτουργεί ως περιφερειακό σημείο αναφοράς, προσελκύοντας επισκέπτες από γειτονικούς οικισμούς και αστικά κέντρα. Με τον τρόπο αυτό, η Σκοτούσσα εντάσσεται σε ένα ευρύτερο δίκτυο πολιτισμικών ανταλλαγών και κοινωνικών σχέσεων.

Συνολικά, η Σκοτούσσα δεν μπορεί να ιδωθεί απλώς ως ένας γεωγραφικός τόπος, αλλά ως ένας χώρος ιστορικής συνέχειας και πολιτισμικής συγκρότησης. Η γεωγραφία, η ιστορία και η

πληθυσμιακή της σύνθεση συνθέτουν ένα δυναμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται και εξελίσσονται πρακτικές όπως το πανηγύρι. Συνεπώς, η κατανόηση του οικισμού στον ιστορικό και γεωγραφικό χάρτη αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ερμηνεία του πανηγυριού ως πολιτισμικού φαινομένου.

2.2 Βυζαντινές απαρχές και προφορική μνήμη

Όπως υποστηρίζει ο Νικόλαος Σύκας (2020), στο βιβλίο του *Το πανηγύρι των Σκοτούσσαίων*, αυτό δεν παρουσιάζεται ως ένα απλό τοπικό έθιμο, αλλά ως ένας θεσμός με βαθιές ιστορικές ρίζες, οι οποίες φτάνουν έως τις αρχαιοελληνικές συναθροίσεις και συνεχίζονται, με μετασχηματισμούς, στη βυζαντινή περίοδο. Ο συγγραφέας επίσης χρησιμοποιεί μια ετυμολογική ανάλυση του όρου «πανηγύρι»- καθώς προέρχεται από το «παν» και το «αγείρω»-, ώστε ο ίδιος να δώσει έμφαση στην μακραίωνη διάρκεια του θεσμού, αφού ο συγκεκριμένος όρος σημαίνει την σύναξη πολλών ανθρώπων σε κοινό τόπο και σε κοινό χρόνο. Η ετυμολογική αυτή ανάλυση δεν είναι τυπική, αλλά λειτουργεί ως αφετηρία για να φανεί ότι ο θεσμός της πανηγυρις στηρίζεται διαχρονικά στη συλλογική συνάθροιση, στην κοινή συμμετοχή και στην ανανέωση των δεσμών της κοινότητας. Στο βυζαντινό πλαίσιο, συνεχίζει, πως το πανηγύρι αποκτά νέο θρησκευτικό περιεχόμενο, χωρίς όμως να χάνει τον κοινωνικό και κοινοτικό του χαρακτήρα. Με την επικράτηση του Χριστιανισμού, οι παλαιότερες εορταστικές συναθροίσεις δεν εξαφανίζονται, αλλά εντάσσονται στο νέο θρησκευτικό σύστημα και αφιερώνονται πλέον στους αγίους της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η Εκκλησία, αν και αρχικά αντιμετώπισε αυτές τις εκδηλώσεις με επιφυλακτικότητα λόγω του παγανιστικού υποβάθρου τους, στη συνέχεια τις αποδέχθηκε και τις ενσωμάτωσε, με αποτέλεσμα τα πανηγύρια να καθιερωθούν στους περιβόλους εκκλησιών και μοναστηριών. Σημαντικό παράδειγμα βυζαντινού πανηγυριού αναφέρονται τα Δημήτρια της Θεσσαλονίκης, γεγονός που δείχνει ότι το πανηγύρι είχε ήδη αποκτήσει θεσμικό και ευρύτατα αναγνωρισμένο χαρακτήρα στον βυζαντινό κόσμο.

Για την περιοχή του σερραϊκού κάμπου, όπου εντάσσεται και η Σκοτούσσα, στο βιβλίο του ο Νικόλαος Σύκας (2020), τονίζει ότι οι μικροί βυζαντινοί οικισμοί ήταν οργανωμένοι γύρω από έναν ναό, ο οποίος λειτουργούσε ως πυρήνας τόσο της λατρευτικής όσο και της κοινωνικής ζωής. Μέσα σε αυτό το σχήμα, το πανηγύρι γινόταν προς τιμήν του αγίου - προστάτη της εκκλησίας του οικισμού. Την ημέρα της εορτής, οι κάτοικοι συναθροίζονταν, έτρωγαν, χόρευαν και γλεντούσαν, ενώ ταυτόχρονα στον χώρο του ναού αναπτύσσονταν εμπορικές δραστηριότητες, καθώς έμποροι εξέθεταν σκεύη, υφάσματα, τρόφιμα, δέρματα και ζώα. Άρα, ήδη από τη βυζαντινή εποχή, το

πανηγύρι εμφανίζεται ως ένας σύνθετος θεσμός, θρησκευτικός, κοινωνικός και οικονομικός μαζί. Δεν είναι δηλαδή μόνο λατρεία, αλλά είναι και αγορά, συνάντηση, ανταλλαγή, ψυχαγωγία και δημόσια παρουσία της κοινότητας.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρατήρηση ότι οι αθλητικοί αγώνες της αρχαιότητας δεν εξαφανίζονται εντελώς αλλά αντικαθίστανται από άλλες μορφές θεάματος, περισσότερο συμβατές με τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες της εποχής. Στη βυζαντινή πανήγυρη συναντούμε μίμους, ακροβάτες, επιδείξεις ζώων, ταχυδακτυλουργούς και παραστάσεις που πρόσφεραν ψυχαγωγία στον πληθυσμό της υπαίθρου. Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί δείχνει ότι το πανηγύρι δεν ήταν στατικό, αλλά είχε την ικανότητα να μετασχηματίζεται, διατηρώντας τον πυρήνα του αλλά και αλλάζοντας τις μορφές έκφρασής του. Έτσι εξηγείται γιατί επιβιώνει στους αιώνες, επειδή συνδυάζει την συνέχεια και την προσαρμογή.

Στο ίδιο το βιβλίο ο Νικόλαος Σύκας (2020) υποστηρίζει ότι στη Σκοτούσσα η σχέση με αυτές τις βυζαντινές απαρχές δεν θεμελιώνεται μόνο μέσα από γραπτές μαρτυρίες, αλλά και μέσα από την προφορική μνήμη. Ο συγγραφέας επισημαίνει ήδη στην εισαγωγή ότι τα πανηγύρια μεταδίδονται από γενιά σε γενιά όχι μόνο ως ιστορικές πληροφορίες αλλά κυρίως ως βιώματα, θύμησες, διηγήσεις και επαναλαμβανόμενες εμπειρίες. Η ιστορική μνήμη του πανηγυριού δεν είναι μόνο αρχειακή, αλλά είναι και βιοματική και οικογενειακή. Τα παιδιά μεγαλώνουν ακούγοντας αφηγήσεις των μεγαλύτερων, συμμετέχοντας στις τελετουργίες, αναγνωρίζοντας τους ήχους, τα φαγητά, τους χορούς και τις μορφές του πανηγυριού ως στοιχεία της δικής τους ταυτότητας. Αυτή η προφορική διάσταση, λειτουργεί ως μηχανισμός πολιτισμικής συνέχειας.

Το πιο χαρακτηριστικό σημείο όπου η προφορική μνήμη συνδέεται με τις βυζαντινές απαρχές είναι το συμπέρασμα του συγγραφέα ότι, με βάση γραπτές πληροφορίες αλλά και συνεντεύξεις ηλικιωμένων κατοίκων, στη Σκοτούσσα τα πανηγύρια τελούνταν κατά την οθωμανική περίοδο - και ίσως ήδη από τη βυζαντινή - την ημέρα της γιορτής του Αγίου Γεωργίου. Εδώ η προφορική παράδοση λειτουργεί ως φορέας ιστορικής συνέχειας όπου οι αφηγήσεις των παλαιότερων επιβεβαιώνουν και συμπλέκονται με τις ιστορικές ενδείξεις, προσδίδοντας βάθος και διάρκεια στον θεσμό. Δηλαδή, η μνήμη των κατοίκων διαφυλάσσει ένα τελετουργικό παρελθόν που οι γραπτές πηγές δεν μπορούν πάντοτε να αποδώσουν με πληρότητα.

Αυτό σημαίνει ότι το πανηγύρι της Σκοτούσσας πρέπει να κατανοηθεί ως μια μορφή «ζώσας ιστορίας» όπου δεν είναι απλώς αναπαράσταση ενός παρελθόντος ούτε μια τυπική ετήσια

διασκέδαση, αλλά είναι ένας τόπος όπου η ιστορική διάρκεια του βυζαντινού και μετα-βυζαντινού κόσμου συναντά τη λαϊκή αφήγηση, τις οικογενειακές μνήμες και την επαναλαμβανόμενη πράξη της κοινότητας. Η προφορική μνήμη, επομένως, δεν είναι δευτερεύουσα πηγή, αλλά είναι το μέσο με το οποίο το πανηγύρι επιβιώνει ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Μέσα από αυτήν διατηρούνται όχι μόνο οι πληροφορίες για το πότε και πού γινόταν το πανηγύρι, αλλά και το νόημά του, η αίσθηση του «ανήκειν», η σύνδεση με τους προγόνους, η τιμή προς τον άγιο και η αναπαραγωγή της τοπικής ταυτότητας.

2.3 Το πανηγύρι στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας

Κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, το πανηγύρι διατηρείται ως βασικός θεσμός της κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής των χριστιανικών κοινοτήτων, αποκτώντας μάλιστα ιδιαίτερη σημασία ως χώρος έκφρασης της συλλογικής ταυτότητας και της θρησκευτικής συνέχειας. Σε ένα περιβάλλον όπου οι δυνατότητες δημόσιας πολιτισμικής και εθνοτικής έκφρασης ήταν περιορισμένες, το πανηγύρι λειτουργεί ως ένας από τους λίγους θεσμοθετημένους τρόπους συγκέντρωσης και έκφρασης της κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό, η θρησκευτική διάσταση του πανηγυριού ενισχύεται σημαντικά. Οι εορτές προς τιμήν των αγίων αποκτούν κεντρικό ρόλο, καθώς συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία αποτελεί βασικό φορέα οργάνωσης και συνοχής των χριστιανικών πληθυσμών. Το πανηγύρι πραγματοποιείται συνήθως στον χώρο της εκκλησίας ή του μοναστηριού και περιλαμβάνει τη θεία λειτουργία, τη λιτανεία της εικόνας ή των λειψάνων και άλλες τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες ενισχύουν το θρησκευτικό και συμβολικό του περιεχόμενο.

Ωστόσο, το πανηγύρι δεν περιορίζεται στη λατρευτική του διάσταση, αλλά παράλληλα, λειτουργεί ως χώρος κοινωνικής συνένυσης και ανταλλαγής, όπου οι κάτοικοι όχι μόνο του ίδιου οικισμού αλλά και της ευρύτερης περιοχής συναντώνται, επικοινωνούν και ανανεώνουν τους κοινωνικούς τους δεσμούς. Σε μια εποχή περιορισμένης κινητικότητας, το πανηγύρι αποτελεί ευκαιρία μετακίνησης και συνάντησης, ενισχύοντας τη συνοχή του ευρύτερου κοινωνικού δικτύου.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η οικονομική διάσταση του πανηγυριού κατά την περίοδο αυτή. Τα πανηγύρια συνδέονται συχνά με εμποροπανηγύρεις (πρβλ. Κατσιαρδή- Hering, 1989), στις οποίες πραγματοποιούνται συναλλαγές προϊόντων, ζώων και ειδών καθημερινής χρήσης. Οι χώροι γύρω από την εκκλησία μετατρέπονται προσωρινά σε αγορές, προσελκύοντας εμπόρους και επισκέπτες

από διάφορες περιοχές. Με τον τρόπο αυτό, το πανηγύρι λειτουργεί και ως μηχανισμός τοπικής και περιφερειακής οικονομικής δραστηριότητας. Παράλληλα, το πανηγύρι επί Τουρκοκρατίας διατηρεί στοιχεία ψυχαγωγίας και λαϊκής έκφρασης, όπου η μουσική, ο χορός και το γλέντι αποτελούν βασικά συστατικά της εορταστικής εμπειρίας, προσφέροντας στους συμμετέχοντες μια μορφή «αποφόρτισης» από τις δυσκολίες της καθημερινότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, το πανηγύρι λειτουργεί και ως χώρος προσωρινής ανατροπής της κοινωνικής τάξης, όπου οι ρόλοι γίνονται πιο ευέλικτοι και η συλλογική συμμετοχή αποκτά κεντρική σημασία.

Στην περίπτωση της Σκοτούσσας και της ευρύτερης περιοχής των Σερρών, οι προφορικές μαρτυρίες και οι ιστορικές ενδείξεις υποδηλώνουν ότι τα πανηγύρια τελούνταν ήδη κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, πιθανότατα συνδεδεμένα με συγκεκριμένες εορτές αγίων, όπως αυτή του Αγίου Γεωργίου. Η συνέχιση αυτής της πρακτικής αποδεικνύει την ανθεκτικότητα του θεσμού και τη δυνατότητά του να προσαρμόζεται σε διαφορετικά ιστορικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Συνολικά, το πανηγύρι επί της Οθωμανικής κυριαρχίας δεν αποτελεί απλώς μια συνέχεια προηγούμενων μορφών εορταστικής πρακτικής, αλλά έναν θεσμό που προσαρμόζεται στις συνθήκες της εποχής, διατηρώντας παράλληλα τον βασικό του πυρήνα, τη συλλογική συνάθροιση, τη θρησκευτική έκφραση και την κοινωνική συνοχή. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, το πανηγύρι λειτουργεί ως φορέας πολιτισμικής συνέχειας και διατήρησης της ταυτότητας των τοπικών κοινοτήτων.

2.4 Η εξέλιξη του πανηγυριού της Σκοτούσσας

Το πανηγύρι της Σκοτούσσας, που πραγματοποιείται κάθε χρόνο στον ομώνυμο οικισμό του Νομού Σερρών, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θρησκευτικούς και πολιτισμικούς θεσμούς της περιοχής, με βαθιές ιστορικές ρίζες που συνδέονται με την παράδοση των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας. Στη Σκοτούσσα στις αρχές του 20ού αιώνα, κυρίως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από περιοχές όπως η Ανατολική Θράκη, μεταφέροντας μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα και τις θρησκευτικές τους πρακτικές, όπου ανάμεσα σε αυτά εξέχουσα θέση κατείχε η διοργάνωση πανηγυριών προς τιμήν τοπικών αγίων, τα οποία λειτουργούσαν όχι μόνο ως θρησκευτικές τελετές αλλά και ως μέσα διατήρησης της συλλογικής μνήμης και της ταυτότητας των κοινοτήτων (Σύκας, 2020: 20- 21).

Το πανηγύρι της Σκοτούσσας διαρκεί τέσσερις ημέρες, από 7 Σεπτεμβρίου έως και τις 11 (Σύκας, 2020: 19- 20). Μελετώντας τα βάθη της ιστορίας του χωριού, το πανηγύρι αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την κοινωνική ζωή των κατοίκων. Οι προετοιμασίες ξεκινούσαν ημέρες πριν, με τη συμμετοχή όλης της κοινότητας. Οι γυναίκες ετοίμαζαν παραδοσιακά φαγητά, ενώ οι άνδρες φρόντιζαν για την οργάνωση του χώρου και των εκδηλώσεων. Κεντρική θέση κατείχε η θεία λειτουργία και η λιτανεία της εικόνας του αγίου, η οποία συνοδευόταν από μουσική και συμμετοχή των πιστών (Σύκας, 2020).

Με την πάροδο του χρόνου, το πανηγύρι της Σκοτούσσας εξελίχθηκε σε ένα πολυήμερο πολιτιστικό γεγονός, το οποίο περιλαμβάνει όχι μόνο θρησκευτικές εκδηλώσεις αλλά και μουσικοχορευτικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο αποτελεί η παρουσία παραδοσιακών συγκροτημάτων και η αναβίωση χορών της Ανατολικής Θράκης, όπως ο ζωναράδικος και ο συρτός, που αποτελούν ζωντανή έκφραση της πολιτισμικής κληρονομιάς των κατοίκων.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, το πανηγύρι απέκτησε ευρύτερη φήμη, προσελκύοντας επισκέπτες από όλη τη Βόρεια Ελλάδα αλλά και από το εξωτερικό, ιδίως από απογόνους προσφύγων που διατηρούν δεσμούς με τον τόπο καταγωγής τους. Παράλληλα, αποτέλεσε και οικονομικό πόλο δραστηριότητας, ενισχύοντας την τοπική αγορά μέσω της κατανάλωσης και της παρουσίας μικροπωλητών. Στη σύγχρονη εποχή, το πανηγύρι της Σκοτούσσας διατηρεί τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του, αποτελώντας αφενός ένα κορυφαίο θρησκευτικό και πολιτισμικό γεγονός και αφετέρου έναν διαχρονικό θεσμό οικονομικής και εμπορικής σύγκλισης για την ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Παραμένει ένας θεσμός που ενώνει τις γενιές, διατηρεί ζωντανή την ιστορική μνήμη και ενισχύει την τοπική ταυτότητα, αποτελώντας χαρακτηριστικό παράδειγμα της συνέχειας της ελληνικής λαϊκής παράδοσης (Σύκας, 2020).

Το πανηγύρι της Σκοτούσσας, στη σύγχρονη εποχή, εξακολουθεί να επιτελεί βασικές κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές λειτουργίες. Η προσαρμογή του στις σύγχρονες συνθήκες δεν αναιρεί τον παραδοσιακό του χαρακτήρα, αλλά επιβεβαιώνει την ανθεκτικότητα και τη δυναμική του θεσμού καθώς συνδέει τους κατοίκους της τοπικής κοινότητας και όχι μόνο, νοσταλγικά με το παρελθόν (Οικονόμου, 2020: 238). Η ένταξή του στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς λειτουργεί ως το επιστέγασμα μιας μακράς ιστορικής πορείας και ως αναγνώριση της σημασίας του για την κοινότητα. Το πανηγύρι παραμένει χώρος μνήμης, ταυτότητας και συλλογικής εμπειρίας, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο του ως ζωντανού φορέα πολιτισμού. Η σύγχρονη διάσταση του πανηγυριού της Σκοτούσσας αναδεικνύει έναν θεσμό που, παρά τις μεταβολές, διατηρεί τον

πυρήνα και τη σημασία του. Η θεσμική αναγνώριση ενισχύει τη θέση του στο πολιτισμικό τοπίο, χωρίς να αναιρεί τον κοινοτικό και βιωματικό του χαρακτήρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΞΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΤΟΜΕΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΣ

3.1 Ο θρησκευτικός τομέας

Το θρησκευτικό πανηγύρι συνιστά έναν κοινωνικό χώρο μέσα στον οποίο άνδρες και γυναίκες διαμορφώνουν και επαναπροσδιορίζουν τη σχέση τους με τα τοπικά θρησκευτικά σύμβολα. Παράλληλα, μέσα από τη συμμετοχή τους, προβάλλουν συγκεκριμένες μορφές αυτοπαρουσίασης, οι οποίες αντανακλούν τους ρόλους και τις ταυτότητες που έχουν ήδη διαμορφώσει στο πλαίσιο της κοινότητας (Σεραϊδάρη, χ.χ.: 567- 568). Ο θρησκευτικός τομέας αποτελεί τον συμβολικό πυρήνα του πανηγυριού της Σκοτούσσας, όπου η τέλεση των θρησκευτικών ακολουθιών προς τιμήν του Γενεθλίου της Θεοτόκου λειτουργεί ως μια αφετηρία και ως ένα σημείο αναφοράς για το σύνολο των πανηγυρικών εκδηλώσεων. Η συμμετοχή των κατοίκων της κοινότητας στις τελετουργίες δεν περιορίζεται στη λατρευτική διάσταση, αλλά συνδέεται με την αίσθηση του κοινού βιώματος και της συλλογικής παρουσίας τους στην κοινότητα. Το θρησκευτικό στοιχείο εντάσσεται στο πανηγύρι ως μορφή κοινωνικής πρακτικής και η συμμετοχή στις ακολουθίες, στις λιτανείες και στα σχετικά έθιμα αποτελεί τρόπο επιβεβαίωσης της σχέσης της κοινότητας με το παρελθόν της και με τα συλλογικά της βιώματα. Η θρησκευτική διάσταση δεν λειτουργεί ανταγωνιστικά προς τις κοσμικές εκδηλώσεις, αλλά συμπληρωματικά, συγκροτώντας ένα ενιαίο εορταστικό πλαίσιο (Κούζας, 2025, σ. 34) (Μάργαρη, 2014:355-365).

3.2 Ο εμπορικός τομέας

Τα πανηγύρια είναι εκτός από ένα κοινωνικό γεγονός και μία οικονομική και εμπορική συνθήκη (Κούζας, 2022: 78). Ο εμπορικός τομέας τους έτσι, αποτελεί διαχρονικά βασικό συστατικό του πανηγυριού γενικά αλλά και της Σκοτούσσας ειδικά. Η λειτουργία υπαίθριων αγορών, μικροπωλητών και προσωρινών καταστημάτων κατά τη διάρκεια του πανηγυριού εντάσσεται στην ευρύτερη παράδοση των εμποροπανηγύρεων του ελληνικού χώρου (Μούτζαλη, 2011: 63-68), και η εμπορική δραστηριότητα δεν αποτελεί απλώς συνοδευτικό στοιχείο, αλλά αναπόσπαστο μέρος της εμπειρίας του πανηγυριού. Για την τοπική κοινωνία, το πανηγύρι λειτουργεί ως περίοδος

οικονομικής ανάκαμψης όπου επαγγελματίες της εστίασης, μικροπωλητές, μουσικοί και προμηθευτές επωφελούνται από την αυξημένη κίνηση και τη συγκέντρωση επισκεπτών. Παράλληλα, η εμπορική διάσταση συμβάλλει στη μετατροπή του πανηγυριού σε τόπο συνάντησης ανθρώπων από διαφορετικές περιοχές, ενισχύοντας την εξωστρέφεια της κοινότητας.

3.3 Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού της Σκοτούσσας αποτελούν έναν από τους βασικότερους τομείς μέσα από τους οποίους εκφράζεται ο χαρακτήρας του πανηγυριού ως ζωντανού και σύνθετου πολιτισμικού θεσμού. Δεν λειτουργούν ως ένα απλό συνοδευτικό στοιχείο της εορτής, αλλά ως οργανικό μέρος της συνολικής εμπειρίας της πανηγυρης, καθώς μέσα από αυτές ενεργοποιούνται η μνήμη, η συλλογική συμμετοχή, η τοπική ταυτότητα και η πολιτισμική συνέχεια της κοινότητας. Το ίδιο το βιβλίο του Νικόλαου Σύκα (2020) στο οποίο έχει ασχοληθεί εκτενώς με το πανηγύρι της Σκοτούσσας, δείχνει ότι ήδη από την εισαγωγή του το πανηγύρι της Σκοτούσσας νοείται ως αγαθό θρησκευτικής, πολιτιστικής και οικονομικής αξίας, ενώ ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η αγάπη των κατοίκων για τον χορό, το τραγούδι και τις κοινές εορταστικές πρακτικές παραπέμπει σε συνήθειες με βαθιές ιστορικές ρίζες.

Η πολιτιστική διάσταση του πανηγυριού γίνεται εμφανής κατ' αρχάς μέσα από τη μουσική και τον χορό, που αποτελούν σταθερούς πυλώνες της πανηγυρικής εμπειρίας. Το πανηγύρι δεν συγκροτείται μόνο ως θρησκευτική ή εμπορική συνάθροιση, αλλά και ως πεδίο επιτέλεσης της κοινότητας, όπου οι κάτοικοι χορεύουν, τραγουδούν και συμμετέχουν σε κοινές μορφές έκφρασης. Στις παλαιότερες μορφές του πανηγυριού, όπως καταγράφει ο Σύκας (2020), οι χοροί συνοδεύονταν από γκάιντα, ζουρνάδες και νταούλια, ενώ οι οργανοπαίκτες προέρχονταν συχνά από την ευρύτερη περιοχή, ιδίως από την Ηράκλεια. Αναφέρονται μάλιστα συγκεκριμένοι χοροί που χορεύονταν στην πανήγυρη, όπως ο συρτός, η γκάιντα, το «ένα κι ένα», η μπαϊντούσκα, ο ορμανλί και το χασαποσέρβικο, γεγονός που δείχνει ότι το πανηγύρι αποτελούσε τόπο διατήρησης και αναπαραγωγής ενός συγκεκριμένου μουσικοχορευτικού ρεπερτορίου.

Η σημασία των πολιτιστικών εκδηλώσεων δεν περιορίζεται μόνο στη διατήρηση μορφών παραδοσιακού χορού και μουσικής, αλλά επεκτείνεται και στη διαγενεακή μετάδοση πολιτισμικών προτύπων. Μέσα από το πανηγύρι, οι νεότεροι δεν παρακολουθούν απλώς ένα έτοιμο θέαμα, αλλά έρχονται σε επαφή με μορφές έκφρασης που συνδέονται με την ιστορία και τη μνήμη της κοινότητας. Το πανηγύρι λειτουργεί έτσι ως άτυπος μηχανισμός πολιτισμικής αγωγής όπου τα

παιδιά και οι νέοι μαθαίνουν τους χορούς, αναγνωρίζουν τα ακούσματα, συνηθίζουν τη συμβολική γλώσσα της εορτής και εντάσσονται σταδιακά στη συλλογική ζωή του τόπου. Η λειτουργία αυτή συνδέεται άμεσα με όσα ήδη έχουμε αναπτύξει στα προηγούμενα κεφάλαια για τη συλλογική μνήμη και τη «ζωντανή παράδοση», αφού οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν είναι αποκομμένες από τη ζωή της κοινότητας, αλλά την εκφράζουν και τη μεταφέρουν (Μάργαρη, 2022:21-36).

Παράλληλα, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού έχουν και έντονη επιτελεστική διάσταση. Το πανηγύρι είναι ο χώρος όπου η κοινότητα «δείχνει» τον εαυτό της και ταυτόχρονα τον ανασυγκροτεί, ενώ οι φορεσιές, οι μουσικές επιλογές, ο τρόπος χορού, το ποιοι συμμετέχουν, ποιοι παρακολουθούν και ποιοι πρωτοστατούν, συγκροτούν ένα συμβολικό πεδίο μέσα στο οποίο η τοπική κοινωνία αναπαριστά και επαναβεβαιώνει την πολιτισμική της προσωπικότητα. Ιδίως στη σύγχρονη εποχή, όπου το πανηγύρι έχει εξελιχθεί σε πολυήμερο πολιτιστικό γεγονός, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις συνδέονται και με τη συμμετοχή παραδοσιακών συγκροτημάτων και με την αναβίωση χορών που σχετίζονται με τις προσφυγικές καταβολές των κατοίκων, ιδίως από την Ανατολική Θράκη. Έτσι, το πανηγύρι δεν είναι μόνο χώρος ψυχαγωγίας αλλά και πεδίο πολιτισμικής αυτοπαρουσίασης της κοινότητας προς τα μέσα και προς τα έξω (Μάργαρη, 2022:21-36).

Η πολιτιστική ζωή του πανηγυριού της Σκοτούσσας, δεν περιοριζόταν μόνο στον χορό και στη μουσική με τη στενή έννοια, αλλά περιλάμβανε και άλλα είδη θεάματος. Σε παλαιότερες δεκαετίες, κατά τη διάρκεια της πανήγυρης εμφανίζονταν φακίρηδες, άνθρωποι με μαϊμούδες, αρκουδιάρηδες και πλανόδιοι φωτογράφοι, ενώ ορισμένες χρονιές αναφέρεται ακόμη και η παρουσία θεάτρου. Αυτές οι μορφές δεν είναι δευτερεύουσες λεπτομέρειες, αλλά συγκροτούν ένα πλούσιο πολιτισμικό περιβάλλον, στο οποίο το πανηγύρι λειτουργούσε ως συνολική εμπειρία λαϊκού θεάματος και δημόσιας κουλτούρας. Ο χώρος της πανήγυρης μετατρέποταν έτσι σε ένα προσωρινό πεδίο πολιτιστικών ερεθισμάτων, όπου συνυπήρχαν η θρησκευτική ευλάβεια, το λαϊκό θέαμα, η μουσική, ο χορός και η κοινωνική έκθεση.

Ειδικά οι πλανόδιοι φωτογράφοι είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πολιτισμική άποψη, επειδή συνέδεαν το πανηγύρι με τη μνήμη και την αναπαράσταση του εαυτού. Ο Σύκας (2020) επισημαίνει ότι από το πανηγύρι δεν έλειπαν οι φωτογράφοι, οι οποίοι απαθανάτιζαν νεόνυμφους, φίλους, οικογένειες και παρέες, συχνά μπροστά σε ζωγραφισμένους μουσαμάδες. Η πρακτική αυτή δείχνει πως το πανηγύρι αποτελούσε όχι μόνο πεδίο συμμετοχής αλλά και τόπο παραγωγής αναμνηστικών εικόνων, δηλαδή χώρο όπου η κοινότητα κρατούσε υλικά τεκμήρια της πολιτισμικής και κοινωνικής

της ζωής. Οι φωτογραφίες αυτές λειτουργούν σήμερα ως φορείς ιστορικής μνήμης, αλλά ήδη από τότε αποτελούσαν μέρος της ίδιας της πανηγυρικής εμπειρίας.

Σημαντικό είναι επίσης το ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν οργανώνονται σε κενό κοινωνικό χρόνο, αλλά εντάσσονται σε έναν ετήσιο κύκλο αναμονής και προετοιμασίας. Το πανηγύρι ήταν το γεγονός που το περίμεναν όχι μόνο οι κάτοικοι της Σκοτούσσας αλλά και οι άνθρωποι των γύρω χωριών, οι οποίοι προγραμματίζουν την παρουσία τους και συνέδεαν τη συμμετοχή τους με τη χαρά, τη μνήμη και τη δημόσια συνάντηση. Αυτό σημαίνει ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού έχουν και χωροκοινωνική διάσταση καθώς ξεπερνούν τα όρια του χωριού και μετατρέπουν τη Σκοτούσσα σε ευρύτερο πολιτισμικό κέντρο αναφοράς για την περιοχή.

Στη σύγχρονη εποχή, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού εξακολουθούν να αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο της ταυτότητάς του, έστω κι αν έχουν ενσωματώσει νέες μορφές οργάνωσης και παρουσίασης. Στον 21ο αιώνα το πανηγύρι της Σκοτούσσας έχει κατορθώσει να διατηρήσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα και ταυτόχρονα να παραμένει ζωντανό, με στοιχεία όπως οι ζουρνάδες με τα νταούλια, τα λικνίσματα και οι χοροί να εξακολουθούν να συνθέτουν τη φυσιογνωμία του. Αυτή η διαπίστωση είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί δείχνει ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν αποτελούν ένα «μουσειακό» κατάλοιπο, αλλά έναν τομέα που συνεχίζει να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες χωρίς να χάνει τον πυρήνα του. Συνολικά, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού της Σκοτούσσας αποτελούν βασικό πεδίο αναπαραγωγής της τοπικής ταυτότητας και της συλλογικής μνήμης. Μέσα από τη μουσική, τον χορό, τα θεάματα, τις αναμνηστικές πρακτικές και τη συμμετοχή διαφορετικών γενεών, το πανηγύρι λειτουργεί ως ζωντανός πολιτισμικός μηχανισμός. Δεν προσφέρει απλώς ψυχαγωγία, αλλά συγκροτεί ένα κοινό πολιτισμικό λεξιλόγιο, μέσω του οποίου η κοινότητα θυμάται, εκφράζεται, αυτοπαρουσιάζεται και συνεχίζει να υπάρχει ως συλλογικό υποκείμενο. Έτσι, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν είναι ένα επιμέρους στοιχείο της πανηγύρης, αλλά ένας από τους θεμελιώδεις τρόπους με τους οποίους το πανηγύρι της Σκοτούσσας παραμένει μέχρι σήμερα ένας ζωντανός και ανθεκτικός θεσμός.

3.4 Οι αθλητικές δραστηριότητες

Οι αθλητικές δραστηριότητες που εντάσσονται στο πλαίσιο του πανηγυριού της Σκοτούσσας αποτελούν έναν σημαντικό, αν και συχνά λιγότερο μελετημένο, άξονα της συνολικής πανηγυρικής εμπειρίας, καθώς δεν συνιστούν απλώς παράλληλες εκδηλώσεις αλλά εντάσσονται οργανικά στη λειτουργία του πανηγυριού ως χώρου συλλογικής συμμετοχής, κοινωνικής συνεύρεσης και

ενεργοποίησης της κοινότητας. Μέσα από αυτές, το πανηγύρι επεκτείνει τη δράση του πέρα από το θρησκευτικό και πολιτισμικό επίπεδο, ενσωματώνοντας μορφές σωματικής έκφρασης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Ιστορικά, τα πανηγύρια δεν περιορίζονταν αποκλειστικά σε τελετουργικές και μουσικοχορευτικές πρακτικές, αλλά συνδέονταν και με μορφές θεάματος και δημόσιας δραστηριότητας που κινητοποιούσαν το σώμα και τη συμμετοχή. Αν και στις νεότερες μορφές τους οι αθλητικές δραστηριότητες εμφανίζονται πιο οργανωμένες, η παρουσία τους μπορεί να ιδωθεί ως συνέχεια μιας μακράς παράδοσης όπου το πανηγύρι λειτουργούσε ως χώρος «εκτόνωσης» και ενεργητικής συμμετοχής του πληθυσμού.

Στη σύγχρονη εκδοχή του πανηγυριού της Σκοτούσσας, οι αθλητικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν κυρίως αγώνες ομαδικών αθλημάτων, με κυρίαρχο παράδειγμα την πάλη η οποία ομοιάζει και με την ελληνορωμαϊκή πάλη καθώς και τους αγώνες δρόμου⁶ αλλά και άλλες μορφές λαϊκών ή ερασιτεχνικών δραστηριοτήτων που οργανώνονται με τη συμμετοχή της τοπικής νεολαίας. Οι εκδηλώσεις αυτές συχνά πραγματοποιούνται σε συγκεκριμένες ημέρες του πανηγυριού και προσελκύουν τόσο συμμετέχοντες όσο και θεατές, ενισχύοντας τη συνολική δυναμική της εορτής.

Η σημασία των αθλητικών δραστηριοτήτων δεν έγκειται πρωτίστως στον ανταγωνιστικό τους χαρακτήρα, αλλά στη συμβολή τους στη συγκρότηση της κοινότητας. Μέσα από τη συμμετοχή σε αγώνες και συλλογικές δραστηριότητες, οι κάτοικοι και ιδιαίτερα οι νεότερες γενιές εντάσσονται ενεργά στη ζωή του χωριού. Το πανηγύρι μετατρέπεται έτσι σε πεδίο όπου το σώμα, η κίνηση και η συνεργασία αποκτούν κοινωνικό νόημα, ενισχύοντας την αίσθηση του «ανήκειν» και τη συμμετοχικότητα.

Παράλληλα, οι αθλητικές δραστηριότητες λειτουργούν ως μηχανισμός διαγενεακής σύνδεσης. Οι μεγαλύτεροι συμμετέχουν ως θεατές, σχολιαστές ή οργανωτές, ενώ οι νεότεροι αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο ως συμμετέχοντες. Η σχέση αυτή δημιουργεί έναν χώρο επικοινωνίας μεταξύ των γενεών, όπου η εμπειρία, η μνήμη και η σύγχρονη πρακτική συναντώνται. Το πανηγύρι, επομένως, δεν είναι μόνο χώρος διατήρησης της παράδοσης, αλλά και πεδίο όπου ανανεώνονται οι κοινωνικές σχέσεις και οι μορφές συμμετοχής.

⁶ Βλέπε παράρτημα

Επιπλέον, οι αθλητικές δραστηριότητες ενισχύουν τη χωρική και κοινωνική εξωστρέφεια του πανηγυριού. Συχνά προσελκύουν συμμετοχές από γειτονικά χωριά ή ομάδες, δημιουργώντας ένα δίκτυο διατοπικών σχέσεων. Το πανηγύρι παύει έτσι να είναι αποκλειστικά τοπικό γεγονός και μετατρέπεται σε ευρύτερο σημείο συνάντησης, όπου διαφορετικές κοινότητες έρχονται σε επαφή μέσα από τον αθλητισμό και τη συμμετοχή. Σημαντικό είναι επίσης ότι οι αθλητικές δραστηριότητες λειτουργούν ως συμπληρωματικό στοιχείο της πανηγυρικής εμπειρίας, εξισορροπώντας τη θρησκευτική και πολιτισμική διάσταση με μια πιο άμεση και βιωματική μορφή συμμετοχής. Σε αντίθεση με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπου υπάρχει σε κάποιο βαθμό διάκριση μεταξύ εκτελεστών και θεατών, οι αθλητικές δραστηριότητες προσφέρουν ευκαιρίες πιο άμεσης εμπλοκής, ενισχύοντας τον συμμετοχικό χαρακτήρα του πανηγυριού.

Στη σύγχρονη εποχή, όπου η κοινωνική συνοχή των τοπικών κοινοτήτων δοκιμάζεται από φαινόμενα όπως η αστικοποίηση και η απομάκρυνση των νέων από την ύπαιθρο, οι αθλητικές δραστηριότητες αποκτούν ακόμη μεγαλύτερη σημασία. Λειτουργούν ως κίνητρο επιστροφής, συμμετοχής και επανασύνδεσης με τον τόπο καταγωγής. Το πανηγύρι της Σκοτούσσας, μέσα από αυτές τις δράσεις, κατορθώνει να διατηρεί ενεργό τον δεσμό των κατοίκων με την κοινότητα, ακόμη και όταν αυτοί δεν διαμένουν μόνιμα στον τόπο.

Συνολικά, οι αθλητικές δραστηριότητες του πανηγυριού δεν αποτελούν απλώς μια δευτερεύουσα διάσταση της εορτής, αλλά έναν ουσιαστικό μηχανισμό ενεργοποίησης της κοινότητας. Μέσα από τη συμμετοχή, την κίνηση και τη συλλογική δράση, ενισχύεται η κοινωνική συνοχή, ανανεώνονται οι διαγενεακές σχέσεις και διευρύνεται το πεδίο του πανηγυριού ως ζωντανού πολιτισμικού θεσμού. Έτσι, το πανηγύρι της Σκοτούσσας αποδεικνύεται ότι δεν είναι μόνο χώρος μνήμης και παράδοσης, αλλά και πεδίο σύγχρονης κοινωνικής δράσης και συμμετοχής.

3.5 Η διασκέδαση

Η διασκέδαση στο πανηγύρι της Σκοτούσσας δεν αποτελεί απλώς μια δευτερεύουσα ή επιφανειακή διάσταση της εορτής, αλλά έναν από τους βασικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων συγκροτείται η ίδια η εμπειρία του πανηγυριού. Σε αντίθεση με μια στενή αντίληψη της ψυχαγωγίας ως κατανάλωσης, η διασκέδαση εδώ λειτουργεί ως συλλογική πρακτική, βαθιά συνδεδεμένη με τη συμμετοχή, το σώμα, τη μνήμη και την κοινωνική συνοχή της κοινότητας. Στον πυρήνα της διασκέδασης βρίσκεται η μουσική και ο χορός, οι οποίοι συγκροτούν το κατεξοχήν πεδίο συλλογικής έκφρασης. Το πανηγύρι της Σκοτούσσας χαρακτηρίζεται από έντονη παρουσία

παραδοσιακών οργάνων, όπως ο ζουρνάς και το νταούλι, καθώς και από τη διατήρηση συγκεκριμένων χορευτικών μορφών. Οι συμμετέχοντες δεν λειτουργούν ως παθητικοί ακροατές, αλλά εντάσσονται ενεργά στον χορό, δημιουργώντας μια δυναμική σχέση μεταξύ μουσικών και κοινού. Τα άτομα εδώ υπερβαίνουν την καθημερινή τους ατομικότητα και εντάσσονται σε μια κοινή συναισθηματική και σωματική εμπειρία. Ο ρυθμός της μουσικής, η επανάληψη των κινήσεων και η σωματική συγχρονία δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου η κοινότητα βιώνει τον εαυτό της ως ενιαίο σύνολο. Η διασκέδαση, επομένως, δεν είναι απλώς ευχαρίστηση, αλλά μια μορφή κοινωνικής ενέργειας που ενισχύει τη συνοχή.

Παράλληλα, η διασκέδαση στο πανηγύρι λειτουργεί ως μορφή προσωρινής αναστολής της καθημερινότητας, όπου οι κοινωνικοί ρόλοι και οι ιεραρχίες χαλαρώνουν, επιτρέποντας στα άτομα να εκφραστούν πιο ελεύθερα. Αγρότες, εργαζόμενοι, νέοι και ηλικιωμένοι συμμετέχουν στον ίδιο χώρο και χρόνο, μοιράζονται την ίδια εμπειρία και επαναδιαπραγματεύονται τις κοινωνικές τους σχέσεις. Το πανηγύρι δημιουργεί έτσι έναν «ενδιάμεσο» χώρο, όπου η καθημερινή κανονικότητα μετασχηματίζεται και η συλλογική ζωή αποκτά διαφορετική ένταση.

Σημαντική είναι επίσης η διάσταση της υπερβολής και της αφθονίας που χαρακτηρίζει τη διασκέδαση στο πανηγύρι. Το φαγητό, το ποτό, η μουσική και η διάρκεια του γλεντιού συνθέτουν μια εμπειρία που υπερβαίνει τα όρια της καθημερινής κατανάλωσης. Ωστόσο, η διασκέδαση στο πανηγύρι δεν είναι στατική. Στη σύγχρονη εποχή, παρατηρείται η συνύπαρξη παραδοσιακών και σύγχρονων μορφών ψυχαγωγίας. Παραδοσιακά μουσικά σχήματα συνυπάρχουν με πιο σύγχρονες επιλογές, ενώ οι απαιτήσεις του κοινού και η επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης διαμορφώνουν νέες μορφές διασκέδασης. Το πανηγύρι, έτσι, λειτουργεί ως πεδίο διαπραγμάτευσης μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας.

Η μεταβολή αυτή ενδέχεται να οδηγήσει σε μια σταδιακή μετατόπιση από τη βιωματική συμμετοχή προς τη θεαματική κατανάλωση. Όταν η διασκέδαση οργανώνεται περισσότερο ως «παράσταση» και λιγότερο ως συλλογική εμπειρία, υπάρχει ο κίνδυνος αποδυνάμωσης του συμμετοχικού χαρακτήρα του πανηγυριού. Παρά ταύτα, στην περίπτωση της Σκοτούσσας το πανηγύρι φαίνεται να διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τη συμμετοχική του διάσταση, καθώς η κοινότητα εξακολουθεί να εμπλέκεται ενεργά στη διαδικασία του γλεντιού.

Τέλος, η διασκέδαση στο πανηγύρι συνδέεται άμεσα με τη μνήμη και την ταυτότητα. Οι ήχοι, οι ρυθμοί, οι χοροί και οι μορφές ψυχαγωγίας λειτουργούν ως φορείς αναμνήσεων, επαναφέροντας

εμπειρίες του παρελθόντος και συνδέοντας τις διαφορετικές γενιές. Μέσα από τη διασκέδαση, το πανηγύρι γίνεται όχι μόνο χώρος παρόντος, αλλά και τόπος αναβίωσης της συλλογικής ιστορίας της κοινότητας.

3.6 Οι κοινωνικές επαφές και το ανταμώμα των Σκοτούσσαίων

Ένας από τους πιο καθοριστικούς ρόλους του πανηγυριού της Σκοτούσσας είναι η λειτουργία του ως χώρου κοινωνικής συνάντησης και επανασύνδεσης των μελών της κοινότητας. Πέρα από τη θρησκευτική, πολιτιστική και ψυχαγωγική του διάσταση, το πανηγύρι αποτελεί τον κατεξοχήν θεσμό μέσα από τον οποίο ανανεώνονται οι κοινωνικοί δεσμοί και επαναβεβαιώνεται η συλλογική ταυτότητα των Σκοτούσσαίων. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια του «ανταμώματος» αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς εκφράζει όχι μόνο τη φυσική παρουσία, αλλά και τη συμβολική επιστροφή στον τόπο και στην κοινότητα.

Ιστορικά, το πανηγύρι λειτουργούσε ως μια από τις ελάχιστες ευκαιρίες συγκέντρωσης ανθρώπων από διαφορετικές περιοχές. Το πανηγύρι της Σκοτούσσας προσέλκυε κατοίκους όχι μόνο από το ίδιο το χωριό, αλλά και από γειτονικούς οικισμούς, δημιουργώντας ένα ευρύτερο δίκτυο κοινωνικών σχέσεων. Η μετακίνηση αυτή δεν είχε μόνο εορταστικό χαρακτήρα, αλλά αποτελούσε και μορφή κοινωνικής επικοινωνίας σε μια εποχή περιορισμένων μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας.

Στη σύγχρονη εποχή, η σημασία του ανταμώματος αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, ιδιαίτερα λόγω της αστικοποίησης και της μετακίνησης μεγάλου μέρους του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα. Το πανηγύρι λειτουργεί ως σημείο επιστροφής για τους απόδημους Σκοτούσσαίους, οι οποίοι επανέρχονται στον τόπο καταγωγής τους με αφορμή τις εκδηλώσεις. Η επιστροφή αυτή δεν είναι απλώς πρακτική, αλλά και βαθιά συμβολική, καθώς συνδέεται με την ανανέωση της σχέσης με τον τόπο, την οικογένεια και την κοινότητα.

Οι κοινωνικές επαφές που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του πανηγυριού είναι πολυεπίπεδες. Περιλαμβάνουν τη συνάντηση συγγενών, τη διατήρηση φιλικών σχέσεων, την επανασύνδεση παλαιών γνωριμιών, αλλά και τη δημιουργία νέων κοινωνικών δεσμών. Το πανηγύρι λειτουργεί έτσι ως χώρος κοινωνικής αναπαραγωγής, όπου οι σχέσεις δεν διατηρούνται απλώς, αλλά ανανεώνονται και επανανοηματοδοτούνται μέσα από τη φυσική παρουσία και τη συμμετοχή.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η διαγενεακή διάσταση αυτών των επαφών, καθώς το πανηγύρι συγκεντρώνει άτομα διαφορετικών ηλικιών, δημιουργώντας ένα πλαίσιο όπου οι μεγαλύτεροι

μεταφέρουν εμπειρίες και αφηγήσεις στους νεότερους. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ενισχύεται η συνέχεια της κοινότητας και διατηρείται η συλλογική μνήμη. Οι νεότερες γενιές δεν μαθαίνουν μόνο για το παρελθόν, αλλά το βιώνουν μέσα από τις ίδιες τις κοινωνικές πρακτικές.

Παράλληλα, το αντάμωμα στο πανηγύρι συνδέεται και με την έννοια της δημόσιας παρουσίας. Οι συμμετέχοντες «εμφανίζονται» στον κοινωνικό χώρο, επιβεβαιώνοντας τη θέση τους μέσα στην κοινότητα. Η παρουσία στο πανηγύρι αποκτά έτσι και μια συμβολική διάσταση κοινωνικής αναγνώρισης, καθώς η απουσία ή η παρουσία μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία για τη θέση του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο.

Επιπλέον, το πανηγύρι λειτουργεί ως χώρος κοινωνικής διαπραγμάτευσης. Μέσα από τις επαφές και τις αλληλεπιδράσεις, επιλύονται εντάσεις, ενισχύονται σχέσεις και δημιουργούνται νέες μορφές συνεργασίας. Το αντάμωμα δεν είναι απλώς εορταστικό, αλλά και λειτουργικό για τη συνοχή της κοινότητας, καθώς συμβάλλει στη διατήρηση ενός δικτύου σχέσεων που εκτείνεται πέρα από την καθημερινότητα.

Τέλος, το αντάμωμα των Σκοτουσσαίων στο πανηγύρι έχει και έντονη συναισθηματική διάσταση. Η επανασύνδεση με πρόσωπα και τόπους, η ανάμνηση παλαιότερων εμπειριών και η κοινή συμμετοχή δημιουργούν ένα ισχυρό συναισθηματικό φορτίο, που ενισχύει την αίσθηση του «ανήκειν». Το πανηγύρι γίνεται έτσι ένας τόπος όπου η κοινότητα δεν συναντιέται απλώς, αλλά «αναγνωρίζει» τον εαυτό της. Συνολικά, οι κοινωνικές επαφές και το αντάμωμα αποτελούν θεμελιώδη διάσταση του πανηγυριού της Σκοτούσσας. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, το πανηγύρι λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής συνοχής, διατήρησης της συλλογικής μνήμης και ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας, επιβεβαιώνοντας τον χαρακτήρα του ως ζωντανού και διαρκώς ανανεούμενου θεσμού που συνδράμει στην ανασυγκρότηση της κοινότητας.

Η έννοια της «ανασυγκρότησης της κοινότητας» στο πλαίσιο του πανηγυριού αναφέρεται στη δυνατότητα του θεσμού να επανασυγκροτεί και να ανανεώνει τους κοινωνικούς δεσμούς. Το πανηγύρι δεν λειτουργεί μόνο ως χώρος διασκέδασης ή θρησκευτικής έκφρασης, αλλά και ως μια διαδικασία μέσω της οποίας η κοινότητα επανενεργοποιεί τη συλλογική της ταυτότητα. Μέσα από τη συμμετοχή, τον χορό, τη συνάντηση και τη συλλογική εμπειρία, τα μέλη της κοινότητας αναγνωρίζουν εκ νέου τη θέση τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η ανασυγκρότηση αυτή έχει τόσο συμβολική όσο και ουσιαστική διάσταση. Σε συμβολικό επίπεδο, το πανηγύρι δημιουργεί μια αίσθηση συνέχειας με το παρελθόν, επαναφέροντας πρακτικές, μνήμες και μορφές πολιτισμικής

έκφρασης. Σε κοινωνικό επίπεδο, λειτουργεί ως μηχανισμός επανασύνδεσης, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου η κοινότητα έχει διασπαστεί λόγω μετανάστευσης ή κοινωνικών μεταβολών. Η περιοδική επανάληψη του πανηγυριού επιτρέπει έτσι την «επανένωση» της κοινότητας, έστω και προσωρινά. Στην περίπτωση του πανηγυριού της Σκοτούσσας, η αναγέννηση της κοινότητας εκδηλώνεται μέσα από το αντάμωμα των κατοίκων, τη διαγενεακή συμμετοχή και την ενεργή παρουσία των αποδήμων. Το πανηγύρι λειτουργεί ως ένας χώρος όπου το παρελθόν, το παρόν και η προσδοκία συνέχειας συνυπάρχουν, επιτρέποντας στην κοινότητα να αναστοχαστεί την ταυτότητά της και να την ανανεώσει μέσα από τη συλλογική εμπειρία (πρβλ. Αλεξιάκης, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΣ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΥΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

4.1 Το πανηγύρι ως οικονομική ανάσα για τον τόπο

Τα πανηγύρια επιτελούν πολλαπλές λειτουργίες και εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Στη σύγχρονη εποχή, η σημασία τους εστιάζεται και στη συμβολή τους στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Για τον λόγο αυτό, οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως μέσα ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας και της συνέχειας της παράδοσης. Σύμφωνα με τον Getz (2010, στο Παπανίκος, 2018: 1- 11), τα πανηγύρια ορίζονται ως εκδηλώσεις που συνδέονται με τις αξίες, την ιδεολογία και τη συλλογική ταυτότητα μιας κοινότητας, λειτουργώντας ως μηχανισμοί διατήρησης και αναπαραγωγής της πολιτισμικής της κληρονομιάς. Παράλληλα, η μελέτη τους μπορεί να πραγματοποιηθεί και από οικονομική σκοπιά, μέσα από την ανάλυση της προσφοράς και της ζήτησης, όπως συμβαίνει με κάθε οργανωμένη εκδήλωση. Η κατανόηση των αναγκών και των προσδοκιών των συμμετεχόντων αποτελεί βασικό παράγοντα για την επιτυχημένη διοργάνωση ενός πανηγυριού, καθώς συμβάλλει στη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων του και στην επίτευξη των στόχων των διοργανωτών. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει η ικανοποίηση των συμμετεχόντων, καθώς αυτή συνδέεται με την επαναλαμβανόμενη συμμετοχή και τη διατήρηση της δυναμικής του θεσμού (Παπανίκος, 2018: 1- 11).

Οι εμποροπανηγύρεις συνδέονταν στενά με τον κύκλο των εορτών, τις θρησκευτικές πανηγυρικές ημέρες, αλλά και με τις αγροτικές δραστηριότητες της κοινότητας, αποτελώντας βασικό στοιχείο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Η επιλογή του τόπου διεξαγωγής τους δεν ήταν τυχαία, αλλά καθοριζόταν από παράγοντες όπως η γεωγραφική θέση, η εγγύτητα σε σημαντικά λιμάνια ή εμπορικές οδούς και η δυνατότητα συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού ανθρώπων. Οι τοπικές αγορές και τα παζάρια αποτέλεσαν καθοριστικούς μηχανισμούς για την ανάπτυξη και τη διατήρηση αυτών των εκδηλώσεων. Οι εμποροπανηγύρεις δεν είχαν μόνο οικονομική διάσταση, αλλά συγκροτούσαν έναν σύνθετο θεσμό που συνδύαζε το θρησκευτικό στοιχείο με την εμπορική δραστηριότητα. Όπως

επισημαίνεται, πρόκειται για γεγονότα όπου η οικονομική συναλλαγή εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα το πανηγύρι να λειτουργεί ταυτόχρονα ως τόπος ανταλλαγής προϊόντων και ως πεδίο κοινωνικής συνένυσης (Μούτζαλη, 2011: 63- 68).

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, η σημασία των εμποροπανηγύρεων ενισχύθηκε ιδιαίτερα, καθώς αποτέλεσαν βασικό πυλώνα ανάπτυξης του εσωτερικού εμπορίου. Το βυζαντινό κράτος, μέσω θεσμικών ρυθμίσεων και νομικού πλαισίου, ενίσχυσε τη λειτουργία των αγορών αυτών, οι οποίες συχνά οργανώνονταν σε συνδυασμό με θρησκευτικές εορτές. Παράλληλα, η δραστηριότητα των εμπόρων δεν περιοριζόταν μόνο στην τοπική παραγωγή, αλλά επεκτεινόταν σε δίκτυα ανταλλαγών που περιλάμβαναν προϊόντα από διαφορετικές περιοχές. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παρουσία των εμπόρων που λειτουργούσαν ως διαμεσολαβητές, αγοράζοντας και μεταπωλώντας αγαθά, χωρίς απαραίτητα να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία. Οι συναλλαγές αυτές οργανώνονταν σε εμπορικά δίκτυα και συνέβαλαν στη διάχυση προϊόντων και τεχνικών γνώσεων. Ταυτόχρονα, τα πανηγύρια παρείχαν σημαντικές ευκαιρίες όχι μόνο στους επαγγελματίες εμπόρους αλλά και στους απλούς κατοίκους των αγροτικών περιοχών, οι οποίοι μπορούσαν να διαθέσουν τα προϊόντα τους και να ενισχύσουν το εισόδημά τους. Η οικονομική σημασία των πανηγυριών ήταν ιδιαίτερα έντονη στις επαρχιακές περιοχές, όπου οι δυνατότητες εμπορικής δραστηριότητας ήταν περιορισμένες. Μέσα από τις πανηγυρικές αγορές, οι κάτοικοι αποκτούσαν πρόσβαση σε προϊόντα που δεν ήταν διαθέσιμα σε καθημερινή βάση, ενώ παράλληλα δημιουργούνταν οι προϋποθέσεις για τη συγκέντρωση ρευστού χρήματος, απαραίτητου για την κάλυψη υποχρεώσεων και αναγκών.

Τέλος, τα πανηγύρια συνδέονταν άμεσα με τις θρησκευτικές εορτές, γεγονός που ενίσχυε τη συμμετοχή και προσέδιδε σε αυτά έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα. Οι ρίζες του θεσμού εντοπίζονται ήδη στην αρχαιότητα, γεγονός που υποδεικνύει τη διαχρονικότητά του και τη βαθιά ενσωμάτωσή του στην κοινωνική και πολιτισμική ζωή των κοινοτήτων.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα, το πανηγύρι της Σκοτούσσας λειτουργεί και ως σημαντικός παράγοντας τοπικής οικονομικής δραστηριότητας όπου κατά τη διάρκεια των ημερών του πανηγυριού, ενεργοποιείται ένα ευρύ φάσμα επαγγελματικών δραστηριοτήτων, όπως η εστίαση, το εμπόριο, η φιλοξενία και η παροχή υπηρεσιών. Η οικονομική διάσταση του πανηγυριού δεν αναιρεί τον πολιτισμικό του χαρακτήρα, αλλά αντίθετα τον συμπληρώνει. Έτσι για την τοπική κοινωνία, το πανηγύρι αποτελεί πηγή εισροής οικονομικού κεφαλαίου⁷ ιδιαίτερα σε περιόδους περιορισμένων ευκαιριών απασχόλησης, ενώ παράλληλα, η οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται γύρω από

⁷ Γνωστές είναι οι εμποροπανηγύρεις, τα μεγάλα πανηγύρια που συνδυάζουν τις τοπικές και θρησκευτικές γιορτές μαζί με εμπόριο προϊόντων όπως παιχνίδια, ρούχα, μεταχειρισμένα αντικείμενα, ζώα κλπ. (Κούζας, 2025: 33 - 35).

το πανηγύρι ενισχύει τη βιωσιμότητα του θεσμού και τη συνέχισή του στο μέλλον (πρβλ. Βοζίκας, 2015: 11-52 και Κούζας, 2025: 33-35)

.

4.2 Τοπική αυτοδιοίκηση, μέσα μαζικής ενημέρωσης και τουρισμός

Το πανηγύρι της Σκοτούσσας, ως ζωντανός θεσμός άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν διαμορφώνεται αποκλειστικά από την κοινότητα που το παράγει, αλλά και από εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν τη σύγχρονη μορφή και λειτουργία του. Μεταξύ αυτών, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν η τοπική αυτοδιοίκηση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η τουριστική ανάπτυξη, τα οποία συμβάλλουν τόσο στη διατήρηση όσο και στον μετασχηματισμό του πανηγυριού.

Η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί βασικό θεσμικό φορέα οργάνωσης και υποστήριξης του πανηγυριού. Στη σύγχρονη εποχή, οι δήμοι και οι τοπικοί πολιτιστικοί φορείς αναλαμβάνουν τη διοργάνωση των εκδηλώσεων, τη διαμόρφωση του προγράμματος και τη διαχείριση των υποδομών (χώροι εκδηλώσεων, κυκλοφορία, ασφάλεια, καθαριότητα). Η συμβολή αυτή είναι καθοριστική, καθώς επιτρέπει τη διατήρηση της συνέχειας του θεσμού, ιδιαίτερα σε μια εποχή όπου οι παραδοσιακές μορφές αυτό-οργάνωσης των κοινοτήτων έχουν περιοριστεί.

Ωστόσο, η εμπλοκή της τοπικής αυτοδιοίκησης δεν είναι ουδέτερη καθώς μέσα από τη διαδικασία θεσμικής οργάνωσης, το πανηγύρι αποκτά πιο «προγραμματισμένο» και συχνά πιο τυποποιημένο χαρακτήρα. Εκδηλώσεις όπως συναυλίες, οργανωμένες πολιτιστικές δράσεις και χορευτικά δρώμενα εντάσσονται σε ένα επίσημο πλαίσιο, το οποίο διαφοροποιείται από την αυθόρμητη και βιωματική μορφή του παρελθόντος. Παράλληλα, η τοπική αυτοδιοίκηση επιδιώκει την προβολή του πανηγυριού ως πολιτιστικού προϊόντος, ενισχύοντας τη δημόσια εικόνα του και συμβάλλοντας στην ένταξή του σε ευρύτερες πολιτιστικές πολιτικές.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης εικόνας του πανηγυριού διαδραματίζουν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ήδη από τον Μεσοπόλεμο παρατηρείται η δημοσιοποίηση του πανηγυριού μέσω του τύπου (Κούζας, 2009) όπως καταγράφεται σε δημοσιεύματα εφημερίδων που ενημέρωναν το κοινό για το πρόγραμμα και τη σημασία της πανηγύρης. Στη σύγχρονη εποχή, η προβολή αυτή έχει ενισχυθεί σημαντικά μέσω της τηλεόρασης, του διαδικτύου και κυρίως των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Τα μέσα αυτά λειτουργούν αφενός ως φορείς διάχυσης της πολιτιστικής πληροφορίας και αφετέρου ως μηχανισμοί αναπαράστασης του πανηγυριού. Μέσα από εικόνες, βίντεο και αφηγήσεις, δημιουργείται μια συγκεκριμένη «εικόνα» του πανηγυριού, η οποία συχνά εστιάζει στη διασκέδαση, στη μαζικότητα και στο θέαμα. Η διαδικασία αυτή μπορεί να οδηγήσει σε έναν βαθμό «σκηνοθετημένης αυθεντικότητας», όπου το πανηγύρι παρουσιάζεται με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του ευρύτερου κοινού, ενίοτε απομακρυνόμενο από την καθημερινή βιωματική του διάσταση.

Η τουριστική διάσταση του πανηγυριού αποτελεί έναν ακόμη κρίσιμο παράγοντα. Το πανηγύρι της Σκοτούσσας, όπως προκύπτει και από την ιστορική του εξέλιξη, συγκέντρωνε ήδη από τον 20ο αιώνα επισκέπτες από την ευρύτερη περιοχή, λειτουργώντας ως σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό γεγονός. Στη σύγχρονη εποχή, η κινητικότητα αυτή αποκτά πιο οργανωμένο χαρακτήρα, καθώς το πανηγύρι εντάσσεται στο πλαίσιο της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.

Η προσέλκυση επισκεπτών ενισχύει την τοπική οικονομία, καθώς αυξάνεται η κατανάλωση σε τοπικές επιχειρήσεις, καταστήματα και χώρους εστίασης. Παράλληλα, δημιουργούνται ευκαιρίες για την προβολή τοπικών προϊόντων και την ενίσχυση της πολιτιστικής εξωστρέφειας της κοινότητας. Ωστόσο, η τουριστικοποίηση (πρβλ. Πετρίδου Λ. και Μοσχοπουλίδου Γ., 2025) του πανηγυριού ενέχει και κινδύνους. Η προσαρμογή στις ανάγκες των επισκεπτών μπορεί να οδηγήσει σε αλλοίωση του χαρακτήρα του, με έμφαση στο θέαμα και στη μαζική κατανάλωση εις βάρος της τοπικής συμμετοχής και του βιωματικού στοιχείου.

Συνολικά, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο τουρισμός συνιστούν τρεις βασικούς άξονες που επηρεάζουν τη σύγχρονη μορφή του πανηγυριού της Σκοτούσσας. Από τη μία πλευρά συμβάλλουν στη διατήρηση, προβολή και οικονομική ενίσχυση του θεσμού, ενώ από την άλλη εισάγουν νέες δυναμικές που ενδέχεται να μετασχηματίσουν τον χαρακτήρα του. Το πανηγύρι, επομένως, δεν αποτελεί ένα στατικό πολιτισμικό φαινόμενο, αλλά ένα δυναμικό πεδίο διαπραγμάτευσης μεταξύ παράδοσης και σύγχρονων κοινωνικών και οικονομικών επιδράσεων.

Οι πανηγυρικές εκδηλώσεις της Σκοτούσσας δεν περιορίζονται σε μια απλή θρησκευτική ή εορταστική λειτουργία, αλλά συγκροτούν ένα σύνθετο πεδίο κοινωνικής και συμβολικής έκφρασης. Μέσα από αυτές, δεν αναπαράγονται μόνο πολιτισμικά στοιχεία, αλλά μεταδίδονται και ευρύτερα κοινωνικά και ιδεολογικά μηνύματα που σχετίζονται με την ταυτότητα της κοινότητας και τη θέση της στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Ακόμη και επιμέρους στοιχεία των εκδηλώσεων, τα οποία εκ

πρώτης όψεως φαίνονται δευτερεύοντα, εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα νοημάτων που συνδέεται με τη συλλογική μνήμη και την πολιτισμική συνέχεια του τόπου. Στην περίπτωση της Σκοτούσσας, το πανηγύρι αποκτά και έναν έντονα δημόσιο χαρακτήρα, καθώς συχνά πλαισιώνεται από την παρουσία εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων θεσμικών φορέων. Η συμμετοχή αυτών των παραγόντων συμβάλλει στην ενίσχυση του επίσημου χαρακτήρα των εκδηλώσεων, προσδίδοντας στο πανηγύρι μια διάσταση ευρύτερης κοινωνικής αναγνώρισης και προβολής. Παράλληλα, η παρουσία αυτή λειτουργεί και ως μηχανισμός επιβεβαίωσης της σημασίας του πανηγυριού ως θεσμού που υπερβαίνει τα όρια της τοπικής κοινότητας. Επιπλέον, η σύγχρονη προβολή του πανηγυριού της Σκοτούσσας, είτε μέσω τοπικών μέσων ενημέρωσης είτε μέσω της ευρύτερης δημοσιότητας που αποκτά, ενισχύει τη δυναμική του ως πολιτισμικού γεγονότος. Η καταγραφή και διάχυση της πανηγυρικής εμπειρίας συμβάλλει στην ανάδειξή του, ενώ παράλληλα ενισχύει τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών. Με τον τρόπο αυτό, το πανηγύρι της Σκοτούσσας δεν αποτελεί μόνο έναν τοπικό εορτασμό, αλλά έναν ζωντανό θεσμό που ενσωματώνει την παράδοση, τη συλλογική μνήμη και τις σύγχρονες μορφές κοινωνικής προβολής (Κούζας, 2009: 234 – 235).

4.3 Η ένταξη στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2023) ⁸

Μέσα από τις τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες εντάσσονται στον πυρήνα της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, οι άνθρωποι τοποθετούν τον εαυτό τους σε πολλαπλά επίπεδα εμπειρίας και ύπαρξης, που εκτείνονται από το αφηγηματικό και ψυχολογικό έως το υπερβατικό και το κοινωνικό. Οι τελετές, ως ζωντανές εκφράσεις πολιτισμού, δεν αποτελούν απλώς επαναλαμβανόμενες πρακτικές, αλλά λειτουργούν ως δυναμικά πεδία πολιτισμικής έκφρασης, μέσα από τα οποία διασώζονται, μεταδίδονται και αναπαράγονται στοιχεία της συλλογικής μνήμης και της πολιτισμικής ταυτότητας, όπως ακριβώς ορίζεται και στο πλαίσιο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στο πλαίσιο αυτό, τα υποκείμενα δεν παραμένουν παθητικοί φορείς της παράδοσης, αλλά ενεργά συμμετέχουν σε μια διαδικασία δημιουργικής αναπαραγωγής της. Μέσα από τη συμμετοχή τους στις τελετουργίες, ενσαρκώνουν πολλαπλούς ρόλους και υπερβαίνουν την καθημερινή τους ταυτότητα, αποκτώντας τη δυνατότητα να «μεταμορφώνονται» συμβολικά. Η μεταμόρφωση αυτή μπορεί να αφορά τη μίμηση θεοτήτων, ζώων, πνευματικών μορφών ή στοιχείων της φύσης, γεγονός που

⁸ 97 Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σεργίων.pdf https://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2024/12/97_Παραδοσιακό_Πανηγύρι_Σκοτούσσας_Σεργίων.pdf

αναδεικνύει τη βαθιά διασύνδεση ανάμεσα στον άνθρωπο, το περιβάλλον και το πολιτισμικό του πλαίσιο.

Η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι είτε προσωρινή είτε να αφήνει πιο μόνιμα αποτυπώματα στην κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα των συμμετεχόντων. Μέσω αυτής της επιτελεστικής διάστασης, ενεργοποιούνται όλες οι χρονικές βαθμίδες της πολιτισμικής εμπειρίας, καθώς το παρελθόν δεν παραμένει στατικό, αλλά επανέρχεται δυναμικά στο παρόν. Το «εκεί και τότε» μετασχηματίζεται σε «εδώ και τώρα», δημιουργώντας μια συνεχή πολιτισμική ροή, η οποία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που στηρίζεται ακριβώς στη διαγενεακή μετάδοση και τη ζωντανή αναπαραγωγή (Barba, 1965, στο Καρτέρη, 2018).

Κάθε πράξη που επιτελείται στο πλαίσιο αυτών των τελετουργιών δεν είναι απλώς μια σύγχρονη δημιουργία, αλλά συνιστά αναβίωση και επανερμηνεία προγενέστερων εμπειριών και συμβολισμών. Η τελετουργική δράση λειτουργεί ως μηχανισμός σύνδεσης διαφορετικών χρονικών επιπέδων, επιτρέποντας τη βίωση μιας χρονικής στιγμής του παρελθόντος μέσα στο παρόν, ενώ ταυτόχρονα την εντάσσει σε μια διαρκή διαδικασία πολιτισμικής συνέχειας. Έτσι, επιτυγχάνεται μια ιδιότυπη ενοποίηση του χρόνου, όπου το παρελθόν και το παρόν συνυπάρχουν και αλληλοτροφοδοτούνται. Η ικανότητα αυτή της τελετουργίας να ανασυνθέτει τον χρόνο αποτελεί βασικό στοιχείο της επιτελεστικής της λειτουργίας, αλλά και κεντρικό χαρακτηριστικό της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η οποία δεν διατηρείται ως στατικό απολίθωμα, αλλά ως ζωντανή και εξελισσόμενη πρακτική.

Ωστόσο, η αναβίωση αυτή δεν συνιστά πιστή αναπαραγωγή του αρχικού γεγονότος, αλλά μια συμβολική και μεταφορική του επαναδιατύπωση. Το παρελθόν δεν αναπαρίσταται αυτούσιο, αλλά επανεμφανίζεται μέσα από επιτελεστικές πρακτικές που το προσαρμόζουν στις ανάγκες και τα συμφραζόμενα του παρόντος. Πρόκειται, επομένως, για μια διαδικασία πολιτισμικής διαμεσολάβησης, κατά την οποία η παράδοση διατηρείται ζωντανή μέσα από τη συνεχή της αναδημιουργία (Schechner, 2011: 84 - 89).

Υπό αυτή την οπτική, οι τελετουργίες και τα πανηγύρια, ως βασικές εκφάνσεις της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, δεν αποτελούν απλώς αναπαραστάσεις του παρελθόντος, αλλά ενεργά πεδία πολιτισμικής παραγωγής, όπου η μνήμη, η ταυτότητα και η κοινωνική συνοχή αναδιαμορφώνονται διαρκώς μέσα στον χρόνο.

Η ένταξη του πανηγυριού της Σκοτούσσας, τον Ιούλιο του 2023, στο Εθνικό Ευρετήριο⁹ Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO αποτελεί ορόσημο στην ιστορία του θεσμού. Η αναγνώριση αυτή δεν αποδίδει απλώς έναν τιμητικό τίτλο, αλλά επιβεβαιώνει τη σημασία του πανηγυριού ως ζωντανής πολιτισμικής πρακτικής με βαθιές ρίζες στη συλλογική μνήμη και την κοινωνική ζωή της κοινότητας. Η εγγραφή στο Ευρετήριο βασίζεται στην αναγνώριση της συνέχειας, της βιωματικής μετάδοσης και της ενεργού συμμετοχής της κοινότητας στη διατήρηση του πανηγυριού. Το πανηγύρι της Σκοτούσσας πληροί τα βασικά κριτήρια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς δεν αποτελεί στατικό κατάλοιπο, αλλά ζωντανό θεσμό που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσω της πράξης και της συμμετοχής.

Εικόνα 1: Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών: από τη σελίδα του Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

9 Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών - Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας
https://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2024/12/97_Παραδοσιακό_Πανηγύρι_Σκοτούσσας_Σερρών.pdf

4.4 Κίνδυνοι, προκλήσεις και όρια της θεσμικής αναγνώρισης

Η ένταξη του πανηγυριού της Σκοτούσσας στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2023) συνιστά μια ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη, καθώς αναγνωρίζει επίσημα τον θεσμό ως στοιχείο πολιτισμικής αξίας και διαχρονικής συνέχειας. Ωστόσο, η θεσμική αυτή αναγνώριση δεν είναι απαλλαγμένη από αντιφάσεις και προκλήσεις, αλλά αντίθετα, εντάσσει το πανηγύρι σε ένα νέο πλαίσιο, στο οποίο η διατήρηση, η προβολή και η διαχείρισή του αποκτούν διαφορετικά χαρακτηριστικά και ενίοτε δημιουργούν εντάσεις.

Ένας από τους βασικότερους κινδύνους που αναδεικνύονται στη σχετική βιβλιογραφία αφορά τη διαδικασία της «μουσειοποίησης» της παράδοσης. Η ένταξη ενός ζωντανού πολιτισμικού θεσμού σε θεσμικά πλαίσια προστασίας μπορεί να οδηγήσει σε μια τάση σταθεροποίησης και τυποποίησης των πρακτικών του. Με άλλα λόγια, υπάρχει ο κίνδυνος το πανηγύρι να αντιμετωπιστεί ως ένα «προϊόν» που πρέπει να διατηρηθεί αναλλοίωτο, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τη δυναμική και εξελικτική φύση της ζωντανής παράδοσης. Το πανηγύρι, όπως έχει ήδη αναδειχθεί, δεν είναι στατικό, αλλά μετασχηματίζεται διαρκώς μέσα από τη συμμετοχή της κοινότητας και την προσαρμογή του στις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες.

Συναφές με το παραπάνω είναι και ο κίνδυνος της εκλαογράφησης, δηλαδή της μετατροπής του πανηγυριού σε θέαμα αποκομμένο από το βιωματικό του πλαίσιο. Στην περίπτωση αυτή, το πανηγύρι ενδέχεται να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της τουριστικής κατανάλωσης ή της πολιτιστικής προβολής, χάνοντας σταδιακά τον χαρακτήρα του ως εσωτερική πρακτική της κοινότητας. Η έμφαση μετατοπίζεται από τη συμμετοχή στη θέαση και από τη συλλογική εμπειρία στην αναπαράσταση, γεγονός που μπορεί να αλλοιώσει τη λειτουργία του ως μηχανισμού κοινωνικής συνοχής και αναπαραγωγής της ταυτότητας.

Ένας ακόμη σημαντικός άξονας προβληματισμού αφορά τη σχέση μεταξύ τοπικής κοινότητας και θεσμικών φορέων. Η θεσμική αναγνώριση συχνά συνεπάγεται την εμπλοκή κρατικών ή άλλων οργανισμών στη διαχείριση του πανηγυριού, γεγονός που μπορεί να περιορίσει τον βαθμό αυτονομίας της κοινότητας. Η μετατόπιση της ευθύνης από τους φορείς της παράδοσης προς εξωτερικούς διαχειριστές ενδέχεται να δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ της «επίσημης» και της «βιωματικής» διάστασης του πανηγυριού. Σε αυτό το πλαίσιο, τίθεται το ερώτημα ποιος αποφασίζει για τη μορφή, το περιεχόμενο και την εξέλιξη του θεσμού, η κοινότητα ή οι θεσμοί. Παράλληλα, η ένταξη στο Εθνικό Ευρετήριο ενδέχεται να ενισχύσει τη διαδικασία εμπορευματοποίησης του

πανηγυριού. Η αυξημένη προβολή μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη προσέλευση επισκεπτών και σε οικονομική αξιοποίηση του θεσμού, στοιχείο που, αν και ενισχύει την τοπική οικονομία, ενδέχεται να επιφέρει αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία του πανηγυριού. Η υπερβολική έμφαση στην οικονομική διάσταση μπορεί να μεταβάλει τις προτεραιότητες, μετατρέποντας το πανηγύρι από κοινωνικό και πολιτισμικό γεγονός σε καταναλωτικό γεγονός.

Ωστόσο, οι παραπάνω κίνδυνοι δεν συνεπάγονται αναγκαστικά την υποβάθμιση του θεσμού, αντίθετα, αναδεικνύουν την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ προστασίας και ζωντανής εξέλιξης. Η θεσμική αναγνώριση μπορεί να λειτουργήσει θετικά, εφόσον δεν επιβάλλει άκαμπτα πρότυπα, αλλά σέβεται τον δυναμικό χαρακτήρα της παράδοσης και τον πρωταγωνιστικό ρόλο της κοινότητας. Η διατήρηση της αυθεντικότητας του πανηγυριού δεν σημαίνει ακινησία, αλλά δυνατότητα προσαρμογής χωρίς απώλεια του βασικού του νοήματος.

Στην περίπτωση του πανηγυριού της Σκοτούσσας, η πρόκληση έγκειται ακριβώς σε αυτή τη διαχείριση, πώς μπορεί να διατηρηθεί ο βιωματικός, συλλογικός και επιτελεστικός χαρακτήρας του, ενώ ταυτόχρονα εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πολιτιστικής πολιτικής και προβολής. Το ερώτημα αυτό δεν έχει μονοσήμαντη απάντηση, αλλά αποτελεί πεδίο συνεχούς διαπραγμάτευσης μεταξύ παράδοσης και σύγχρονων κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών

Παρά, λοιπόν, τη θετική σημασία της ένταξης στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η θεσμική αναγνώριση ενός στοιχείου στο ευρετήριο, συνοδεύεται και από προκλήσεις. Η αυξημένη προβολή μπορεί πολλές φορές να οδηγήσει σε φαινόμενα εμπορευματοποίησης, τα οποία ενδέχεται να αλλοιώσουν τη βιωματική και κοινοτική διάσταση του πανηγυριού. Η πρόκληση για την τοπική κοινωνία και τους φορείς είναι η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ της ανάδειξης του πανηγυριού και της αυθεντικότητας. Η προστασία του πανηγυριού ως στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς προϋποθέτει τη συνεχή ενεργή συμμετοχή της κοινότητας (κάτι που συνιστά και ζητούμενο σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO (2003) και τη διατήρηση του ελέγχου των βασικών του χαρακτηριστικών από τους ίδιους τους φορείς του.

Αναφορικά με την εμπορευματοποίηση των πανηγυριών αξίζει να σημειώσουμε πως αυτή ενέχει τον κίνδυνο μετατροπής της πολιτισμικής εμπειρίας σε καταναλωτικό προϊόν, αποδυναμώνοντας τη σύνδεσή της με την τοπική κοινότητα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η πολιτισμική υπεραξία δεν επιστρέφει απαραίτητα στους φορείς της, ενώ η κοινότητα κινδυνεύει να μετατραπεί σε θεατή της ίδιας της παράδοσής της. Συνεπώς, απαιτείται κριτική διαχείριση ώστε να διασφαλιστεί η ισορροπία

μεταξύ οικονομικής αξιοποίησης και αυθεντικής πολιτισμικής έκφρασης (πρβλ. Taylor, 2001 και Bendix, 1997).

4.5 Η εποχή του covid και η μετα-covid εποχή

Η περίοδος του COVID-19 (2020–2022) αποτέλεσε ένα παγκόσμιο γεγονός με βαθιές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές επιπτώσεις, επηρεάζοντας καθοριστικά μορφές συλλογικής έκφρασης, όπως είναι τα πανηγύρια. Ως θεσμοί που βασίζονται στη φυσική παρουσία, στη συνάθροιση και στη βιωματική συμμετοχή, τα πανηγύρια βρέθηκαν στον πυρήνα των περιοριστικών μέτρων που επιβλήθηκαν για την προστασία της δημόσιας υγείας. Στο πλαίσιο αυτό, η αναστολή ή ο περιορισμός της τέλεσης πανηγυριών συνιστά μια πρωτόγνωρη τομή στη διαχρονική τους συνέχεια.

Στην περίπτωση του πανηγυριού της Σκοτούσσας, το οποίο, όπως έχει ήδη αναδειχθεί, αποτελεί θεσμό στενά συνδεδεμένο με τη συλλογική μνήμη, την ταυτότητα και τη διαγενεακή συνέχεια της κοινότητας, η περίοδος της πανδημίας επέφερε μια μορφή «αναγκαστικής παύσης» της επιτελεστικής του διάστασης. Η μη πραγματοποίηση ή η περιορισμένη τέλεση των εκδηλώσεων δεν σήμαινε απλώς την απουσία μιας ετήσιας εορταστικής δραστηριότητας, αλλά τη διακοπή ενός επαναλαμβανόμενου κοινωνικού και πολιτισμικού κύκλου, ο οποίος οργανώνει τον χρόνο και τη ζωή της κοινότητας. Η απουσία του πανηγυριού επηρέασε άμεσα την κοινωνική συνοχή, το βίωμα του «συνανήκειν» και τη δυνατότητα φυσικής επαφής μεταξύ των μελών της κοινότητας.

Παράλληλα, η περίοδος του COVID-19 ανέδειξε με ιδιαίτερη ένταση τη σημασία του πανηγυριού ως «ζωντανής παράδοσης». Η απουσία της επιτέλεσης κατέστησε εμφανές ότι το πανηγύρι δεν αποτελεί απλώς ένα σύνολο πρακτικών που μπορούν να ανασταλούν και να επανεκκινήσουν χωρίς απώλειες, αλλά μια δυναμική διαδικασία που στηρίζεται στη συνεχή επανάληψη, στη συμμετοχή και στη βιωματική εμπλοκή των ανθρώπων. Με άλλα λόγια, η διακοπή της τέλεσης δεν επηρέασε μόνο το εξωτερικό περίγραμμα του θεσμού, αλλά και τον ίδιο τον μηχανισμό αναπαραγωγής της συλλογικής μνήμης.

Ωστόσο, την ίδια περίοδο παρατηρείται και μια διαφορετική μορφή συνέχειας, η οποία συνδέεται με την προφορική μνήμη και τη συμβολική διάσταση του πανηγυριού. Παρά την απουσία της φυσικής συνάθροισης, οι αναμνήσεις, οι αφηγήσεις και οι προσδοκίες γύρω από το πανηγύρι παρέμειναν ενεργές. Οι κάτοικοι συνέχισαν να αναφέρονται σε αυτό, να το αναπολούν και να το προσδοκούν, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι το πανηγύρι λειτουργεί όχι μόνο ως γεγονός, αλλά και ως νοητικό και

συναισθηματικό πλαίσιο αναφοράς. Με τον τρόπο αυτό, η προφορική μνήμη και η συλλογική εμπειρία λειτούργησαν ως μηχανισμοί διατήρησης του θεσμού σε συνθήκες κρίσης. Η μετα-COVID εποχή σηματοδοτεί την επανεκκίνηση του πανηγυριού σε ένα διαφοροποιημένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Η επιστροφή των πανηγυριών συνοδεύτηκε από έντονη συμμετοχή και αυξημένο ενδιαφέρον, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί ως ανάγκη επανασύνδεσης της κοινότητας και αναπλήρωσης της χαμένης εμπειρίας της συλλογικής συνεύρεσης. Το πανηγύρι επανήλθε όχι απλώς ως συνέχεια, αλλά ως ενισχυμένη μορφή κοινωνικής έκφρασης, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο του ως βασικού μηχανισμού κοινωνικής συνοχής.

Παράλληλα, η εμπειρία της πανδημίας ανέδειξε νέες προκλήσεις αλλά και δυνατότητες. Από τη μία πλευρά, ενισχύθηκε η συνείδηση της ευαλωτότητας των ζωντανών πολιτισμικών πρακτικών απέναντι σε εξωτερικούς παράγοντες, γεγονός που καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη προστασίας και διαφύλαξής τους. Από την άλλη πλευρά, ενισχύθηκε η σημασία της θεσμικής αναγνώρισης, όπως αυτή αποτυπώνεται στην ένταξη του πανηγυριού στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2023), καθώς τέτοιου είδους αναγνωρίσεις μπορούν να λειτουργήσουν ως πλαίσιο στήριξης και διατήρησης του θεσμού.

Συνολικά, η περίοδος του COVID-19 μπορεί να ιδωθεί ως μια κρίσιμη καμπή στη σύγχρονη ιστορία του πανηγυριού της Σκοτούσσας. Ανέδειξε την εξάρτησή του από τη φυσική παρουσία και τη συλλογική συμμετοχή, αλλά ταυτόχρονα επιβεβαίωσε την ανθεκτικότητά του ως θεσμού, ο οποίος, ακόμη και υπό συνθήκες διακοπής, συνεχίζει να υφίσταται μέσα από τη μνήμη, την προσδοκία και την πολιτισμική ταυτότητα της κοινότητας.

Συμπεράσματα

Μέσα από τη λαογραφική και ιστορική προσέγγιση που υιοθετήθηκε, κατέστη σαφές ότι το πανηγύρι της Σκοτούσσας, δεν αποτελεί απλώς ένα εορταστικό γεγονός, αλλά έναν ζωντανό μηχανισμό κοινωνικής συνοχής και πολιτισμικής συνέχειας. Η ανάλυση ανέδειξε ότι το πανηγύρι της Σκοτούσσας διαθέτει μακρά ιστορική διαδρομή, η οποία συνδέεται άμεσα με την ιστορία του τόπου και τα συλλογικά βιώματα της κοινότητας. Από τις βυζαντινές απαρχές και την περίοδο της Τουρκοκρατίας έως τις μεταβολές του 20ού αιώνα, το πανηγύρι εξελίχθηκε σε συνάρτηση με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες κάθε εποχής. Ιδιαίτερα καθοριστική υπήρξε η μετατόπιση της ημερομηνίας τέλεσής του στις αρχές της δεκαετίας του 1920, η οποία ενσωμάτωσε στη δομή του θεσμού το τραύμα της ομηρίας και την ανάγκη συλλογικής ευγνωμοσύνης, μετατρέποντας το πανηγύρι σε φορέα μνήμης και ιστορικής εμπειρίας.

Η εργασία κατέδειξε ότι η δομή του πανηγυριού της Σκοτούσσας οργανώνεται γύρω από διακριτούς αλλά αλληλένδετους τομείς, όπως θρησκευτικό, εμπορικό, πολιτιστικό, αθλητικό, ψυχαγωγικό και κοινωνικό. Η συνύπαρξη των τομέων αυτών συγκροτεί έναν πολυδιάστατο θεσμό, ο οποίος καλύπτει τις πολλαπλές ανάγκες της κοινότητας. Το πανηγύρι λειτουργεί ταυτόχρονα ως χώρος λαϊκής ευσέβειας, οικονομικής δραστηριότητας, πολιτισμικής έκφρασης και κοινωνικής συνεύρεσης, χωρίς οι επιμέρους λειτουργίες να αναιρούν η μία την άλλη, αλλά αντίθετα με αλληλοεπιδράσεις και συνδέσεις μεταξύ των λειτουργιών αυτών.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις ιδιαιτερότητες του πανηγυριού της Σκοτούσσας, όπως η πάλη, οι αθλητικές δραστηριότητες, τα διατροφικά έθιμα και το χαρακτηριστικό ηχητικό τοπίο, καθώς τα στοιχεία αυτά δεν αποτελούν απλώς τοπικά γνωρίσματα, αλλά βασικούς παράγοντες της διαχρονικής ανθεκτικότητας και εξέλιξης του θεσμού. Μέσα από τις πρακτικές αυτές, το πανηγύρι αφήνει ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό αποτύπωμα, το οποίο ενισχύει τη συλλογική ταύτιση της κοινότητας με τον θεσμό και συμβάλλει στη διαγενεακή μετάδοση της παράδοσης και των εθίμων. Η μελέτη του πανηγυριού στο σύγχρονο αυτό πλαίσιο ανέδειξε ότι, παρά τις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές, το πανηγύρι της Σκοτούσσας εξακολουθεί να επιτελεί ουσιαστικές λειτουργίες για την κοινότητα. Η επιστροφή των αποδήμων, η ενεργοποίηση της τοπικής οικονομίας και η συμμετοχή των τοπικών φορέων επιβεβαιώνουν τον ρόλο του πανηγυριού ως σημείου αναφοράς και επανασύνδεσης με τον τόπο και την κοινότητα. Η ένταξη του πανηγυριού στο Εθνικό

Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO το 2023¹⁰ (19/07/2023 Α. Π.: οικ. 347836) επισφράγισε θεσμικά αυτή τη σημασία, αναγνωρίζοντας το πανηγύρι ως μία ζωντανή πολιτισμική πρακτική.

Παράλληλα, η εργασία ανέδειξε τις προκλήσεις που συνοδεύουν τη θεσμική αναγνώριση, όπως ο κίνδυνος τουριστικοποίησης και εμπορευματοποίησης. Η συνέχεια του πανηγυριού προϋποθέτει τη συνεχή ενεργή συμμετοχή της κοινότητας και τη διαχείριση του θεσμού με σεβασμό στον βιωματικό και συλλογικό του χαρακτήρα. Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς δεν μπορεί να νοηθεί ως στατική διαδικασία, αλλά ως δυναμική σχέση μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος. Συνολικά, το πανηγύρι της Σκοτούσσας αναδεικνύεται ως ένας ζωντανός και ανθεκτικός θεσμός, ο οποίος ενσωματώνει την ιστορία, τη μνήμη και την ταυτότητα της κοινότητας. Η παρούσα εργασία επιβεβαιώνει ότι τα πανηγύρια, πέρα από τη γιορτινή/ εορταστική τους διάσταση, αποτελούν ουσιώδη στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της κοινωνικής ζωής, με καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας. Η μελέτη του πανηγυριού της Σκοτούσσας συμβάλλει, έτσι, στη βαθύτερη κατανόηση του πανηγυριού ως κοινωνικού θεσμού και αναδεικνύει τη σημασία της συστηματικής μελέτης και τεκμηρίωσης των ζωντανών μορφών άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

10 97 ΥΑ Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών 2023.pdf https://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2024/12/97_Παραδοσιακό_Πανηγύρι_Σκοτούσσας_Σερρών.pdf

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Appadurai, A. (1996), *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*: University of Minnesota Press.

Bauman, R. (1986), *Story, performance, and event: Contextual studies of oral narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bendix, R. (1997), *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies?* Wiscosin: University of Wisconsin Press.

Smith R. (1972), «Festivals and Celebrations», στο Richard Dorson (επιμ.), *Folklore and Folklife, an Introduction*, pp. 159-172, Chicago: University of Chicago Press.

Taylor, J. P. (2001), *Authenticity and sincerity in tourism*. Annals of Tourism Research, 28(1), pp. 7–26.

Turner V. (1969), *The ritual process Structure and anti – structure*, Cornell Paperbacks – Cornell University Press, Ithaca, New York.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξάκης Ε. (2021), «Πανηγύρι, χορός: Κοινωνική συγκρότηση-ανασυγκρότηση και συμβολική αναγέννηση της κοινότητας στη Μηλέα (Κωστάνα) Θεσπρωτίας», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας*, τόμος 35 - 36, Αθήνα.

Ανδρουλάκη Μ. (2008), «Το πανηγύρι ως μνημονικός τόπος στη Ρόδο», Ανάτυπο Αλεξανδρινός Αμητός, Αφιέρωμα στη μνήμη του Ι. Μ. Χατζηφώτη, τόμος Α΄, *Πρακτικά του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου για τον Ελληνικό πολιτισμό με θέμα: Η πανήγυρις - μια διαχρονική ματιά στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό της ρόλο*, 16 – 20 Νοεμβρίου 2005, Σουφλί, σσ. 49 – 60.

- Βοζίκας Γ. (2006), *Το πανηγύρι της Αγίας Μαρίνας στην Ηλιούπολη. Η σύγχρονη μορφή ενός πολιτισμικού φαινομένου στον ελληνικό οπτικό χώρο και το κοινωνικό – οικονομικό πλαίσιο*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Βοζίκας Γ. (2015), «Οι εμποροπανηγύρεις στην περιοχή των Σερρών - παράδοση και νεωτερικότητα στην εξέλιξη ενός θεσμού», *Σερραϊκά Χρονικά*, 17, σσ. 11-52.
- Γκαρτζονικα Ε. (2022), Το πανηγύρι του Συρράκου: Ανασυγκροτώντας την κοινότητα μέσα από τον χορό και τη μουσική, στο *Εθνοχορογραφίες*, Παπακώστας Χ.-Λουτζάκη Ρ. (επιμ.), Αθήνα: Δίσιγμα, σσ. 123-132.
- Γκιζέλης Γ. (1975), «Ηπειρωτικά θρησκευτικά πανηγύρεις», *Πρακτικά του Α' Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου, Ήπειρος – Μακεδονία – Θράκη, Θεσσαλονίκη 18 έως 20 Απριλίου 1974*, Θεσσαλονίκη, σσ. 21 – 33.
- Δαλκαβούκης Β. (2022), «Χορός και Εθνοτοπικές ταυτότητες στο Ζαγόρι τον 20^ο αιώνα (πανηγύρι και χορός στο Ζαγόρι)», στο *Εθνοχορογραφίες*, Παπακώστας Χ.-Λουτζάκη Ρ. (επιμ.), Αθήνα: Δίσιγμα, σσ. 75-87.
- Δημόπουλος Κ. (2022), «Το πανηγύρι ως τόπος ανάδειξης της τοπικής και της έμφυλης ταυτότητας: Η περίπτωση των Μεγάλων Καλυβίων Τρικάλων Θεσσαλίας», στο *Εθνοχορογραφίες*, Παπακώστας Χ.-Λουτζάκη Ρ. (επιμ.), Αθήνα: Δίσιγμα, σσ.151-165.
- Καρανικόλα Τσουβέλα Ε. (2016), *Το πανηγύρι του Αι – Συμιού στο Μεσολόγγι: ιστορική – κοινωνική και παιδαγωγική διερεύνηση*, Διδακτορική Διατριβή, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Καρτέρη Κ. (2018), *Το πανηγύρι ως μέσο τοπικής πολιτιστικής ανάπτυξης. Η περίπτωση του πανηγυριού της Αγίας Αγάθης στο Αιτωλικό Αιτωλοακαρνανίας*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στη Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων.

- Κατσιαρδή Hering O. (1989), *Λησμονημένοι ορίζοντες Ελλήνων εμπόρων. Το πανηγύρι της Senigallia (18^{ος} – αρχές 19^{ου} αιώνα)*, Αθήνα: Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών – Νότης Καραβίας.
- Κοσμάτου Β. (2022), «Χορός-Καρναβάλι-Κοινοτικές σχέσεις στο χωριό Φαρακλάτα Κεφαλονιάς τη δεκαετία 1950 – 1960», στο *Εθνοχορογραφίες*, Παπακώστας Χ.-Λουτζάκη Ρ. (επιμ.), Αθήνα: Δίσιγμα, σσ.137-149.
- Κούζας Γ. (2009), «Μεταξύ θρησκευτικής λαογραφίας και υλικού πολιτισμού: Η αφίσα στο πανηγύρι του αστικού χώρου», *Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας*, τόμος ΜΑ' (2007 - 2009), Αθήνα, σσ. 215 - 244.
- Κούζας Γ. (2022), «Η πολύσημη έννοια της τοπικότητας στις λαϊκές αγορές του περιαστικού χώρου. Το εθνογραφικό παράδειγμα της λαϊκής αγοράς της Ραφήνας», *Πρακτικά 3^{ης} Ημερίδας Τοπικών Ερευνητών Μεσογείων και Ν. Α. Αττικής*, Κορωπί 25 Σεπτεμβρίου 2022, Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Τέχνης και Πολιτισμού.
- Κούζας Γ. (2025), *Το παζάρι στο Πέραμα, η σύνδεση της τυπικής με την άτυπη εργασία σε περιόδους κρίσης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κώστα Π. – Ε. (2023), *Εφήμερες δραστηριότητες στον Δημόσιο Χώρο: Η περίπτωση των πανηγυριών*, Ερευνητική Διπλωματική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.
- Λαμπροπούλου Α. (χ.χ.), *Οι πανηγύρεις στην Πελοπόννησο κατά τη μεσαιωνική εποχή*, Ιδιωτική Έκδοση.
- Μάργαρη Ζ. (2013). «Νέοι τόποι, παλαιά έθιμα: Το Πανηγύρι του Αγίου Πέτρου στα Σπάτα» στο *10ο Συμπόσιο Ιστορίας – Λαογραφίας Αττικής Αχαρνές, 21-23 Οκτωβρίου 2011 Πρακτικά, Αχαρνές: Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Αχαρνών (ΙΛΕΑ)*, σσ. 355-366. [Ηλεκτρονική έκδοση στη σχετική ιστοσελίδα της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Αχαρνών (ΙΛΕΑ): (http://dekatosymposio.blogspot.gr2013_10_01_archive.html)]

- Μάργαρη Ζ. (2022), «Κίνησαν οι Λαζαρίνες... Χορός, χώρος, σώμα: Η εθνογραφία των μετασχηματισμών», στο *Εθνοχορογραφίες*, Παπακώστας Χ.-Λουτζάκη Ρ. (επιμ.) , Αθήνα: Δίσιγμα, σσ.21-36.
- Μούτζαλη Α. (2011), «Εμποροπανηγύρεις – το εμπόριο της περιπλάνησης», *Αρχαιολογία*, τεύχος 116, σσ. 63- 68.
- Μπαρέλη Μ. (2018), «Τα ικαριώτικα πανηγύρια του Μεσοπολέμου: Όψεις του δώρου και πρακτικές των κοινών», στο *Ερευνητικές Διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες: Θεωρητικές - Μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης*. Πανεπιστήμιο Κρήτης Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, σσ. 195 – 218.
- Braudel F. (2001), *Η γραμματική των πολιτισμών*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης.
- Νάσος Χ. (χ. χ.), Τα πανηγύρια στην Ελλάδα: Ζωντανοί φορείς πολιτισμού και παράδοσης, σσ. 1-24, στο
https://www.academia.edu/129460881/%CE%A4%CE%B1_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_%CE%96%CF%89%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%AF_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF%CF%82_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7%CF%82?s_m=b&rhid=39356130921
- Νιτσιάκος Β. (1996), «Τα πανηγύρια μας: από το θρησκευτικό στο κοινωνικό γεγονός», *Πρόταση - Περιοδική έκδοση τέχνης και πολιτισμού*, 2, Άρτα, σσ. 165 -167.
- Νιτσιάκος Β., Κοσμάτου Β. (2005), «Φαρακλάτα Κεφαλονιάς – Θρησκευτικά πανηγύρια και κοινωνική συγκρότηση», *Λαογραφία – Εθνογραφία στα Επτάνησα (γηγενή στοιχεία – επιρροές – αφομοιώσεις – σύγχρονη πραγματικότητα, Πρακτικά Συνεδρίου, 27-29 Μαΐου, στη μνήμη του Δημητρίου Σωτ. Λουκάτου*, Κεφαλονιά: Εταιρεία Κεφαληνιακών Ιστορικών Ερευνών, σσ. 345-353.
- Νιτσιάκος, Β. (2022), *Εθνο – Οικο – Τοπικά*, Αθήνα: Ισνάφι.

- Οικονόμου Α. (2020), «Το αποκριάτικο δρώμενο του ‘Βλάχικου Γάμου’ στη Θήβα: επιτέλεση, λειτουργία και διαχείριση στον άξονα της διαχρονίας και της συγχρονίας», *Διαβατήρια ευετηρικά δρώμενα. Παλιές μορφές – Σύγχρονοι προβληματισμοί. Νέες ερμηνείες, Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας, Θήβα, 17 Σεπτεμβρίου 2011*, Ανδρομάχη Οικονόμου (εισαγ. – επιμ.), Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών σσ. 219-245.
- Παπανίκος Γ. (2018), «Πανηγύρια και Τοπική Ανάπτυξη: Μία Επιλεκτική Ανασκόπηση των Επιστημονικών Μελετών», *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό*, τ. 3, (2) , σ. 1-11.
- Πετρίδου Λ., - Μοσχοπουλίδου Γ. (2025), Πανηγύρια στην Ελλάδα: Παράδοση, τοπική ταυτότητα και τουριστικός μετασχηματισμός, στο Travel Daily News, [\(9\) Πανηγύρια στην Ελλάδα: Παράδοση, τοπική ταυτότητα και τουριστικός μετασχηματισμός](#)
- Πετροπούλου Χ. (2015), «Κάποτε υπήρχε ένα χωριό ή Το πανηγύρι ως μέσο αναβίωσης μιας «χαμένης» συλλογικότητας», στο *Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών. Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία*, Κωνσταντίνος Δημάδης (επιμ.), Αθήνα: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών.
- Πεφάνης Λ. (2024), Για τα πανηγύρια μας, *Κεφαλλονίτης*, Αργοστόλι: Δεμπόνος, σσ. 204 -210.
- Πλάτανος Β. (2002), *Ελληνικά λαϊκά πανηγύρια*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- Πολυμέρου – Καμηλάκη Α. (2020), «Από το θέατρο στα εθιμικά δρώμενα του λαϊκού λατρευτικού κύκλου του χρόνου», στο *Διαβατήρια ευετηρικά δρώμενα. Παλιές μορφές – Σύγχρονοι προβληματισμοί. Νέες ερμηνείες, Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας, Θήβα, 17 Σεπτεμβρίου 2011*, Ανδρομάχη Οικονόμου (εισαγ. – επιμ.), Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών σσ. 247-267).
- Πούχγερ Β. (1985), «Θεωρία του λαϊκού θεάτρου – κριτικές παρατηρήσεις στο γενετικό κώδικα της θεατρικής συμπεριφοράς του ανθρώπου», *Λαογραφία*, 9, Αθήνα.
- Σεραϊδάρη Κ. (χ.χ.) *Το θρησκευτικό πανηγύρι στην Σίφνο και οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων*, Ιδιωτική Έκδοση.
- Schechner, R. (2011), *Θεωρία της Επιτέλεσης*, Αθήνα: Τελέθριον.

- Σύκας Ν. (2020), *Το πανηγύρι των Σκοτούσσαίων*, Σκοτούσσα (αυτοέκδοση).
- Foucault, Μ.(2012), *Ετεροτοπίες: και άλλα κείμενα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.
- Χατζημιχάλης Θ. (1975), *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Σακελλίων Γ. (επιμ. – σχολ.), 19, Αθήνα: Εκκλησιαστικοί Εκδόσεις Εθνικής Εκατονπεντηκονταετηρίδος.
- Ψυχογιού Ε. (2001), «Τα πανηγύρια της Παναγιάς», *Καθημερινή* «Επτά Ημέρες», 5 Αυγούστου 2001, σσ. 20 - 21.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Παραδοσιακό Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών.

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες: -

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Το παραδοσιακό πανηγύρι της Σκοτούσσας διεξάγεται το διάστημα 7-11 Σεπτεμβρίου για να τιμηθεί το Γενέσιο της Θεοτόκου. Πρόκειται για ένα πενθήμερο εκδηλώσεων που έχουν διατηρήσει τον ίδιο χαρακτήρα για περισσότερα από εκατό χρόνια. Μεταφέρει μνήμες και έθιμα παλαιότερων εποχών και μέσα από τις παραδοσιακές του τελετουργίες αποτελεί σημείο

συνάντησης προηγούμενων και επόμενων γενεών. Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας και της παράδοσης όχι μόνο της Σκοτούσσας, αλλά και ενός ολόκληρου λαού που μέσα από τα πανηγύρια έχει κατορθώσει να διατηρήσει ζωντανές μνήμες αιώνων.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

Χ προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

επιτελεστικές τέχνες

Χ κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις

- ☐ γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- ☐ τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- ☐ άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντά το στοιχείο:

Σκοτούσσα Σερρών

στ. Λέξεις-κλειδιά:

Πανηγύρι, ζουρνάδες, πάλη, χορός, τσιοβαρμέ, Σκοτούσσα, αντάμωμα

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

- ✦ Πρωτίστως οι κάτοικοι του χωριού καθώς και οι απανταχού Σκοτουσσαίοι. Το πανηγύρι δίνει την ευκαιρία και στις δυο ομάδες να ανταμώσουν και να μοιραστούν εμπειρίες, αναμνήσεις, βιώματα. Επιπλέον, κάτοικοι και σύλλογοι των γύρω περιοχών αλλά

και γειτονικών νομών της Μακεδονίας συμμετέχουν σε αυτή την εκδήλωση αφού το πανηγύρι είναι και για αυτούς εκφραστής των παραδόσεων τους, των εθίμων τους, της πολιτισμικής τους ταυτότητας.

- ✦ ΟΤΑ Κοινότητα Σκοτούσσας
- ✦ Δήμος Ηράκλειας
- ✦ Εκκλησιαστική Επιτροπή Αγίου Γεωργίου Σκοτούσσας
- ✦ Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσσας
- ✦ Κοινόν Σκοτουσσαίων

β. Έδρα/τόπος

ΟΤΑ Κοινότητα Σκοτούσσας

Εκπρόσωπος Κοινότητας Σκοτούσσας : Δήμητρα Τρακαλιάνη, Τοπική Πρόεδρος
Σκοτούσσας

Διεύθυνση: Σκοτούσσα Σερρών

Δήμος Ηράκλειας

Έδρα του Δήμου: Ηράκλεια Σερρών, Πλατεία Μπακογιάννη 2, ΤΚ: 62400,

Τηλ.: 2325350100 e-mail:

info@dimosiraklias.gr url/ site web:

<http://dimosiraklias.gr>

Εκπρόσωπος Δήμου : Στοΐλας Ελευθέριος, Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Ηράκλειας, Δημοτική
Ενότητα Σκοτούσσας.

Εκκλησιαστική Επιτροπή Αγίου Γεωργίου Σκοτούσσας

Εκπρόσωπος: ιερέας π. Ιωάννης Καραμανλής, Σκοτούσσα Σερρών.

Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσας

Εκπρόσωπος : Χριστίνα Αποστολίδου, Σκοτούσσα Σερρών.

Κοινόν Σκοτουσσαίων

Διεύθυνση: Ανατολικής Θράκης 2 Α, Σέρρες.

Email: koinonskotoussaion@gmail.com ιστοσελίδα :

koinonskotoussaion.gr Εκπρόσωπος: Νικόλαος Σύκας,
Ιατρός Χειρουργός.

Email: nsikas1@hotmail.com

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδιο/-α πρόσωπο/-α

Όνομα: Προδρόμου Θωμάς, ιδιότητα: συνταξιούχος δάσκαλος, γραμματέας του φορέα

«Κοινόν Σκοτουσσαίων» e-mail: tprodromu@yahoo.gr

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντά σήμερα

Στη Σκοτούσσα, ένα χωριό με ιστορικές μνήμες αιώνων, το πανηγύρι διεξάγεται το διάστημα 7-11 Σεπτεμβρίου με αφορμή τον εορτασμό του Γενέσιου της Θεοτόκου. Η σύνδεση του πανηγυριού με τη θρησκευτική πίστη των κατοίκων, η αγάπη τους για το χορό, το τραγούδι, τους αθλητικούς αγώνες και η λαχτάρα να ανταμώσουν ξανά με τους συντοπίτες τους παραπέμπουν σε συνήθειες που ξεκινούν από το μακρινό παρελθόν και παραμένουν ζωντανά μέχρι και σήμερα.

Η έναρξη της πανηγυρης είναι η 7η Σεπτεμβρίου, παραμονή της εορτής του Γενέσιου της Θεοτόκου. Το απόγευμα της 7ης Σεπτεμβρίου στην εκκλησία ψέλνεται μέγας πανηγυρικός εσπερινός και ακολουθεί η λιτανεία και η περιφορά της εικόνας του Γενέσιου της Θεοτόκου. Την εικόνα συνοδεύει η μπάντα του Δήμου, καθώς και πλήθος κόσμου.

Μετά το πέρας της λειτουργίας αρχίζει το γλέντι, ο χορός και το τραγούδι. Χορεύουν μικροί και μεγάλοι, άντρες και γυναίκες, με τη συνοδεία του ζουρνά και του νταουλίου. Οι οργανοπαίκτες είναι Ρομά από την Ηράκλεια Σερρών καθώς και από άλλα χωριά των Σερρών.

Οι χοροί που χορεύουν είναι συνήθως συρτός, γκάιντα, παϊτούσκα, ορμανλί, χασαποσέρβικο. Τα τελευταία σαράντα χρόνια ο χορός αποτελεί και πολιτιστική εκδήλωση. Μετά το πέρας της λειτουργίας και σε χώρο παρακείμενο της εκκλησίας παρουσιάζονται παραδοσιακοί χοροί της Μακεδονίας και της Θράκης καθώς και του Πόντου, με χορευτές που φορούν τις παραδοσιακές στολές του 19ου αιώνα. Με αυτό τον τρόπο οι κάτοικοι της Σκοτούσσας και θεατές από γειτονικά μέρη έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τη χορευτική παράδοση του τόπου τους.

Ο χώρος όπου διεξάγεται η πανήγυρη βρίσκεται πλησίον της εκκλησίας σε ένα άλσος με πλατάνια. Εκεί κυριαρχεί ο ήχος των ζουρνάδων. Δεκάδες «ζυγιές» ζουρνάδων πλαισιωμένες από νταούλια δημιουργούν ένα ηχητικό πανδαιμόνιο. Ο συνδυασμός της γαργαλιστικής τσίγκνας, οι διονυσιακοί ήχοι του ζουρνά, το άφθονο αλκοόλ και το ψήσιμο των κρεατικών παραπέμπουν σε εκδηλώσεις και συνήθειες από το μακρινό παρελθόν. Οι πάγκοι με τα εμπορεύματα, οι μικροπωλητές, το λούνα παρκ, οι ταβέρνες με τα γεμάτα τραπέζια, η περαντζάδα και το χάζι, συνθέτουν ένα σκηνικό που προσφέρει ιδιαίτερες συγκινήσεις.

Ανήμερα της γιορτής της Παναγίας, δηλαδή την 8η Σεπτεμβρίου, τελείται Θεία Λειτουργία. Την ημέρα εκείνη οι κάτοικοι συνηθίζουν να κάνουν ταξίματα στην εικόνα της Παναγίας. Συνήθως τα ταξίματα είναι μια λαμπάδα που την ανάβουν μπροστά στην εικόνα της Παναγίας σε εκδήλωση ευχαριστίας για κάποιο χαρούμενο γεγονός ή για τη διάσωση από κάποια ασθένεια.

Το γλέντι και τα ψώνια στο χώρο της πανήγυρης συνεχίζονται για τις επόμενες τέσσερις ημέρες, δηλαδή από τις 8 μέχρι τις 11 Σεπτεμβρίου. Η διασκέδαση μπορεί να σχετίζεται με την έξοδο για φαγητό στις ταβέρνες, με την περαντζάδα, τη βόλτα στους χώρους της πανήγυρης, με την παρακολούθηση διαφόρων δραστηριοτήτων, όπως παραδοσιακοί χοροί, παράσταση Καραγκιόζη, θεατρική παράσταση, μουσική συναυλία. Στις ταβέρνες το δημοφιλέστερο έδεσμα είναι το ψητό αρνί στη σούβλα (λέγεται τσιοβαρμέ), που σερβίρεται στη λαδόκολλα και τρώγεται με τα χέρια.

Οι αθλητικές εκδηλώσεις αποτελούν επίσης βασικό συστατικό στοιχείο της πανήγυρης στη Σκοτούσσα. Τα δυο αγωνίσματα που διεξάγονται ανελλιπώς για διάστημα μεγαλύτερο των εκατό χρόνων είναι οι αγώνες δρόμου και η παραδοσιακή πάλη. Σε ό,τι αφορά τον αγώνα δρόμου, τα τελευταία είκοσι χρόνια έχει καθιερωθεί ο Ημιμαραθώνιος Σκοτούσσας. Αυτός διεξάγεται υπό την αιγίδα του ΣΕΓΑΣ και της δημοτικής αρχής και λαμβάνουν μέρος αθλητές τόσο από τον νομό

Σερρών όσο και από γειτονικούς νομούς και στους νικητές απονέμονται μετάλλια και αναμνηστικά διπλώματα.

Η πάλη στη Σκοτούσσα πιστεύεται ότι προσομοιάζει στην ελληνορωμαϊκή πάλη και διεξάγεται το απόγευμα της τελευταίας ημέρας της πανηγυρης, δηλαδή την 11η Σεπτεμβρίου. Η έναρξη των αγώνων γίνεται στον χώρο της πανηγυρης. Από εκεί ξεκινά μια πομπή έχοντας μπροστάρη αυτόν που κρατά το λάβαρο των αγώνων και κατευθύνεται στον χώρο της παλαίστρας. Η πομπή περιλαμβάνει τα μέλη της Επιτροπής Διοργάνωσης της πανηγυρης, τους παλαιστές και συνοδεύεται από τους ζουρνατζήδες. Την πομπή ακολουθούν και οι θεατές της πάλης. Όλες οι δράσεις γίνονταν κάτω από τον συνεχή ήχο του ζουρνά και του νταουλιού στον ρυθμό του *γκιρές χαβασί* (ρυθμός της πάλης).

Αφού φτάσει η πομπή στον χώρο της παλαίστρας, ο κήρυκας, που είναι εκπρόσωπος της δημοτικής αρχής, φωνάζει όλους τους παλαιστές, τους «πεχλιβάνους», να δηλώσουν το όνομα και την κατηγορία στην οποία επιθυμούν ν' αγωνισθούν, δηλαδή στα πρώτα ή στο «μπας» όπως αποκαλούνταν προπολεμικά η κατηγορία αυτή, στα δεύτερα ή στο «μπουγιούκ ορτά», στα τρίτα ή στο «κουτζούκ ορτά» και στα τελευταία ή στο «μπασμά».

Σήμερα όλοι οι παλαιστές αγωνίζονται με την κλασική περιβολή της σύγχρονης πάλης και μόνο οι παλαιστές της πρώτης κατηγορίας φορούν το λεγόμενο *κιουσπέτι*. Πρόκειται για ένα παντελόνι από δέρμα μοσχარიού, πολύ εφαρμοστό στο σώμα του παλαιστή. Το παντελόνι αυτό φτάνει μέχρι λίγο πιο κάτω από το γόνατο του παλαιστή και δένεται σφιχτά με κορδόνι τόσο στη μέση, όσο και στο γόνατο. Έχει χρώμα μαύρο και είναι στολισμένο στην περιοχή της μέσης με καλογυαλισμένα μπρούτζινα καρφιά.

Οι αθλητές αλείφουν το σώμα τους με μείγμα λαδιού και νερού για να γλιστρούν και να γίνονται πιο δύσκολα οι λαβές και να αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον ο αγώνας. Τα ζευγάρια όταν είναι έτοιμα, μπαίνουν στον αγωνιστικό χώρο και αρχίζουν τον αγώνα δίνοντας τα χέρια, ένδειξη ότι θα παλέψουν τίμια και θα υπάρχει φιλία ανάμεσα τους, ανεξαρτήτως αποτελέσματος. Ο αγώνας τελειώνει όταν ο ένας από τους δύο παλαιστές ρίξει τον άλλον κάτω, ώστε να ακουμπήσει η πλάτη του στο έδαφος. Τότε ο κριτής χτυπά ελαφρά τον ώμο του νικητή λέγοντας του χαρακτηριστικά ότι «έγινε» και υψώνει το χέρι του νικητή. Οι αθλητές δίνουν τα χέρια και ο ένας σηκώνει τον άλλον, κρατώντας τον από τη μέση. Στη συνέχεια, κρατώντας μία πετσέτα, πηγαίνουν προς τους θεατές για να ζητήσουν τον οβολό τους (μπαξίσι) με τη χαρακτηριστική φράση «άιντε μπαρμπάδες».

Μετά το τέλος της πάλης ο κόσμος επιστρέφει στο πανηγύρι. Είναι μια τελευταία ευκαιρία για διασκέδαση, για να συναντήσει κανείς γνωστούς και φίλους. Έτσι συνεχίζεται μια μακραίωνη

παράδοση που θέλει τους κατοίκους των περιοχών γύρω από τη Σκοτούσσα να ανταμώνουν στο πανηγύρι (αντάμωμα), να αγκαλιάζονται, να ασπάζονται, να λένε πράγματα για τη ζωή τους και να αποχαιρετιούνται με τη φράση «και του χρόνου, πρώτα ο Θεός»!

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Οι βασικοί χώροι όπου τελούνται οι εκδηλώσεις του πανηγυριού βρίσκονται στα νοτιοδυτικά του οικισμού της Σκοτούσσας και είναι η εκκλησία του χωριού, το Άλσος με τα Πλατάνια και η παλαίστρα. Η περιφορά της εικόνας ξεκινά από την εκκλησία, διασχίζει τον κεντρικό δρόμο του χωριού, καθώς και τον χώρο της πανήγυρης και καταλήγει και πάλι στην εκκλησία. Η εικόνα του Γενέσιου της Θεοτόκου έχει φιλοτεχνηθεί από άγνωστο αγιογράφο στις αρχές της δεκαετίας του 1960, αντικαθιστώντας μια μικρότερη που υπήρχε στην εκκλησία από τις αρχές του 1920.

Το Άλσος βρίσκεται πλησίον της εκκλησίας και λίγο δυτικά. Κάτω από τον ίσκιο που προσφέρουν τα πλατάνια, οι πλανόδιοι έμποροι, οι «πραματευτάδες» και οι ταβερνιάρηδες στήνουν τις δικές τους εγκαταστάσεις προκειμένου να πραγματοποιήσουν τις εμπορικές τους δραστηριότητες. Οι έμποροι προέρχονται από διάφορα μέρη της βόρειας Ελλάδας, ενώ αρκετοί προέρχονται και από τη Θεσσαλία.

Ο χώρος του Άλσους μαζί με τους παρακείμενους δρόμους καλύπτει μια έκταση που είναι περίπου είκοσι πέντε στρέμματα. Από αυτά, τα δεκατρία στρέμματα αντιστοιχούν στο Άλσος, τρία έως τέσσερα στρέμματα είναι ο προαύλιος χώρος του Δημοτικού Σχολείου, και οκτώ στρέμματα περίπου είναι η έκταση που καλύπτουν οι παρακείμενοι δρόμοι (περιμετρικά της εκκλησίας).

Η τέλεση της παραδοσιακής πάλης διεξάγεται στην παλαίστρα που βρίσκεται μεταξύ της εκκλησίας και του Άλσους. Η αμφιθεατρική του κατασκευή δίνει τη δυνατότητα στους θεατές να θαυμάσουν από κοντά τους αγώνες παραδοσιακής πάλης, ενώ ο χορτοτάπητας του γηπέδου επιτρέπει στους παλαιστές να ξεδιπλώσουν κάθε πτυχή του ταλέντου τους. Τα *κιουσπέτια* οι παλαιστές τα προμηθεύονται από την Τουρκία, συνήθως από την πόλη της Αδριανούπολης.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

-

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Με βάση καταγεγραμμένες αναφορές ηλικιωμένων κατοίκων του χωριού, το πανηγύρι της Σκοτούσσας την εποχή της τουρκοκρατίας γινόταν στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου και ουσιαστικά κρατούσε δύο ημέρες, δηλαδή την παραμονή της γιορτής και την ημέρα που γιόρταζε ο Άγιος Γεώργιος.

Η ημερομηνία και η διάρκεια του πανηγυριού άλλαξε μετά την επιστροφή των κατοίκων από την ομηρία στη Βουλγαρία (Νοέμβριος 1918). Το χωριό Σκοτούσσα μόλις είχε αρχίσει να συνέρχεται από την καταστροφή που είχε υποστεί στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Τον μήνα Σεπτέμβριο ο κόσμος είχε περισσότερο ελεύθερο χρόνο, διέθετε κρασί, είχε πουλήσει το σιτάρι, το καλαμπόκι ήταν έτοιμο για συγκομιδή και μπορούσε να πουλήσει βαμβάκι και να αποκτήσει άμεση ρευστότητα χρήματος. Συνεκτιμώντας όλους αυτούς τους λόγους, η Επιτροπή τέλεσης της πανήγυρης αποφάσισε να μεταφέρει το πανηγύρι την 8η Σεπτεμβρίου, ημέρα που γιορτάζεται η γέννηση της Θεοτόκου. Έτσι, από το 1921 οι Σκοτούσσαίοι, χωρίς ποτέ να σταματήσουν να τιμούν τον πολιούχο Άγιο Γεώργιο, είχαν μια ακόμη ευκαιρία για να γιορτάσουν, να διατρανώσουν την πίστη τους, τη θρησκευτικότητα τους και σταδιακά να διαμορφώσουν μια πολιτιστική ταυτότητα που περνούσε μέσα από τις εκδηλώσεις της πανήγυρης.

Μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1940 το πανηγύρι γινόταν γύρω από την εκκλησία. Οι εκδηλώσεις διαρκούσαν τέσσερις ημέρες (πέντε με την παραμονή της γιορτής) και εξακολουθούσαν να είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς ανάμεσα στους κατοίκους της Σκοτούσσας και των γειτονικών χωριών.

Το πανηγύρι εκτός από το θρησκευτικό του χαρακτήρα διέθετε έντονη εμπορική δραστηριότητα και μάλιστα για πολλά χρόνια βασική εμπορική δραστηριότητα ήταν η ζωοπανήγυρη. Τα ζώα εκείνη την εποχή, και κυρίως τα βόδια, ήταν χρήσιμα για τους αγρότες στις γεωργικές τους εργασίες. Όσοι είχαν ζώα που επρόκειτο να πουλήσουν, τα έφερναν στη ζωοπανήγυρη δεμένα στα κάρα ή τα μετέφεραν περπατώντας ή καβάλα σε άλογα. Συνήθως τα ζώα ήταν άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, βόδια, βουβάλια, γουρουνάκια, αιγοπρόβατα. Στο χώρο της ζωοπανήγυρης έρχονταν οι ζωέμποροι, έβλεπαν τα ζώα, τα εξέταζαν, άνοιγαν το στόμα τους να δουν την ηλικία τους, ρωτούσαν σε τι τιμή πουλιόταν ένα ζώο και αποφάσιζαν ποια θα αγόραζαν. Μεταξύ των παραγωγών γινόταν και ανταλλαγές ζώων. Η ζωοπανήγυρη σταμάτησε να λειτουργεί στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Οι αθλητικές δραστηριότητες που κυριάρχησαν για δεκαετίες ήταν οι αγώνες δρόμου, οι ιπποδρομίες, οι ποδηλατοδρομίες και φυσικά η παραδοσιακή πάλη.

Στις αρχές του 1950 ο χώρος τέλεσης της πανηγυρης μεταφέρθηκε στα δυτικά του οικισμού, πέρα από τη σιδηροδρομική γραμμή, στην περιοχή Χιλιόδεντρα. Επρόκειτο για ένα άλσος με λεύκες που είχαν φυτευτεί το 1937. Το 1957 οι κάτοικοι της Σκοτούσσας, έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι οι λεύκες έχουν πεπερασμένο χρόνο ζωής που δεν ξεπερνά τα τριάντα έτη, φύτεψαν πλατάνια σε χώρο παρακείμενο της εκκλησίας. Το 1965 ο χώρος τέλεσης του πανηγυριού μεταφέρθηκε στο Άλσος με τα Πλατάνια και εκεί εξακολουθεί να τελείται μέχρι και σήμερα, διατηρώντας τις τοπικές του ιδιαιτερότητες και μια παράδοση αιώνων.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Το πανηγύρι αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας και της παράδοσης της Σκοτούσσας και έχει συμβάλει σημαντικά στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στη διαμόρφωση της τοπικής ταυτότητας. Το σημαντικότερο είναι ότι δίνει την ευκαιρία στους ανθρώπους να ξανασυναντηθούν. Οι νέοι έχουν την ευκαιρία για καινούργιες γνωριμίες, οι απόδημοι έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν στο χωριό από το οποίο κατάγονται και να περάσουν με αγαπητούς φίλους ημέρες ξεγνοιασιάς, οι μεγαλύτερης ηλικίας να συναντήσουν γνωστούς και φίλους από γειτονικά μέρη. Η κοινωνική συνοχή, που τώρα έχει γίνει περισσότερο απαραίτητη, γίνεται βίωμα στο χώρο της πανηγυρης. Το πανηγύρι δρα ως συνεκτικός αρμός που ενώνει τα μέλη μιας κοινωνίας με διαφορετική αφετηρία, διαφορετικά βιώματα, με μόνο κοινό στοιχείο το πανηγύρι των προγόνων τους.

Είναι κοινή πεποίθηση ότι αποτελεί άυλη πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτουσσαίων και δεν αντιμετωπίζεται ως διαδικασία αποκλειστικά οικονομικού ενδιαφέροντος. Απαιτείται βέβαια μέριμνα για την πολιτιστική προστασία του θεσμού και για τη διαρκή αναβάθμισή του. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από τη γνώση των βασικών παραμέτρων των αξιών του πανηγυριού. Αξίες όπως η συλλογικότητα, που διαμορφώνεται μέσα από τις εκδηλώσεις της πανηγυρης, η συνένωση ανθρώπων με διαφορετικές καταβολές, η συνύπαρξη ανεξαρτήτως κοινωνικής υπόστασης, δίνουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να προσεγγίσουν διαφορετικούς ανθρώπους και να βιώσουν από κοινού τις χαρές και τις συγκινήσεις ενός λαϊκού δρώμενου. Οι

αξίες αυτές έχουν διαμορφωθεί στο πανηγύρι εδώ και αιώνες και μέσω της προφορικότητας και της ενεργού συμμετοχής έχουν περάσει από γενιά σε γενιά μέχρι και σήμερα.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Τα πανηγύρια όπως τα ζούμε σήμερα, στις αρχές του 21ου αιώνα, αποτελούν συνέχεια των πανηγύρεων που εορτάζονται εδώ και αιώνες. Κατά τη διάρκεια αυτών των εκδηλώσεων και μέσα από διάφορες τελετουργίες σφυρηλατούνταν η ενότητα και η συλλογική συνοχή των μικρών κοινωνιών και αυτό τους επέτρεπε να διατηρούν τους απαραίτητους δεσμούς, προκειμένου να αντέξουν δύσκολες συνθήκες διαβίωσης ή εχθρικές επιδρομές. Οι θρησκευτικές τελετές, ο χορός, το τραγούδι, οι αθλητικοί αγώνες τους έφερναν πιο κοντά, αποκτούσαν κοινά στοιχεία, ήθη και έθιμα, αποκτούσαν δηλαδή μια κοινή ταυτότητα.

Σήμερα το πανηγύρι της Σκοτούσσας είναι ο εκφραστής των παραδόσεων, των εθίμων, του ύφους και της ταυτότητας των μικρών αγροτικών κοινωνιών. Οι επισκέπτες του πανηγυριού μέσα από τις τελετουργίες του έρχονται σε επαφή με δρώμενα και συνήθειες προηγούμενων εποχών, που έχουν προσαρμοστεί στα σύγχρονα δεδομένα και εξακολουθούν να εξυπηρετούν τις ανάγκες του κόσμου για θρησκευτικότητα, διασκέδαση, κοινωνικές συναναστροφές και πολιτισμικές αναζητήσεις.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Η πρώτη προσπάθεια για την καταγραφή των εθίμων και των παραδόσεων του πανηγυριού οφείλεται στην Τερζή Δήμητρα. Το 2003 και μετά από εμπειριστατωμένη έρευνα, συνεντεύξεις με ηλικιωμένους και καταγραφή των τελετουργιών του πανηγυριού, παρουσίασε την εργασία της «Η Εμποροπανήγυρη της Σκοτούσσας». Η εργασία υπεβλήθη στο τμήμα εξομοίωσης Νηπιαγωγών του ΑΠΘ το έτος 2003. Ακολούθως, το 2020 εκδόθηκε από τον Νικόλαο Σύκα το βιβλίο «Το Πανηγύρι των Σκοτουσσαίων». Έχοντας υπόψη τις δυο αυτές μελέτες ενημερώθηκαν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, καθώς και κάτοικοι του χωριού της Σκοτούσσας που εκδήλωσαν ανάλογο ενδιαφέρον, σχετικά με τη διαδικασία εγγραφής του πανηγυριού της Σκοτούσσας στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Κατόπιν αυτού προχώρησαν στην αποστολή δήλωσης Πρόθεσης Υποβολής Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η αίτησή έγινε δεκτή και έτσι ενημερώθηκαν εκ νέου όλοι οι φορείς για το Β' Στάδιο Διαδικασίας Εγγραφής στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Μετά από επικοινωνία και διαβούλευση με όλους τους φορείς έγινε η σύνταξη του Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής

Κληρονομιάς, δόθηκε στα ενδιαφερόμενα μέρη για διορθώσεις και προχώρησαν στην οριστική σύνταξη και υποβολή του Δελτίου.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Παρά το πέρασμα χιλιάδων χρόνων και παρά τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων, τα πανηγύρια μένουν ζωντανά και εξακολουθούν να συγκινούν μικρούς και μεγάλους. Οι μεγάλοι θέλουν να διασκεδάσουν, να θυμηθούν τις ρίζες τους, να τιμήσουν τους προγόνους τους, να ξαναζήσουν για λίγο τον τρόπο ζωής που είχαν όταν ήταν μικροί. Οι μικρότερης ηλικίας έρχονται σε επαφή με εικόνες που ξεκινούν από πολύ παλιά και γι αυτό τους αγγίζουν αμέσως. Είναι η παράδοση που περνά στον καθένα μέσα από βιώματα, από θύμησης, από διηγήσεις. Νιώθουν ότι ανήκουν σε μια κοινότητα μεγαλύτερη από τα έως τότε γνωστά τους όρια, μια κοινότητα όπου τα κοινά στοιχεία είναι η καταγωγή, τα έθιμα, τα όνειρα για κάτι καλύτερο. Τα βιώματα και οι εμπειρίες που αποκτούν ως παιδιά στον χώρο της πανηγύρης περνούν στα δικά τους παιδιά και έτσι συνεχίζεται αυτός ο κύκλος της θρησκευτικότητας, του φαγητού, του χορού, του τρεξίματος, της πάλης, της χαράς, του πανηγυριού.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Τόσο η Εκκλησιαστική Επιτροπή όσο και η Επιτροπή διεξαγωγής της πανήγυρης που ανήκε στην Κοινότητα Σκοτούσσας ή στο Δήμο Ηράκλειας φρόντιζαν πάντα για την αναβάθμιση του θεσμού της πανήγυρης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο θεσμός να παραμένει ιδιαίτερα δημοφιλής και να εξακολουθεί να αγκαλιάζεται από χιλιάδες πιστούς επισκέπτες. Η μεταφορά της τέλεσης του πανηγυριού από το χώρο πέριξ της εκκλησίας στην περιοχή Χιλιόδενδρα και στη συνέχεια στο Άλσος με τα Πλατάνια συνέβαλαν αποφασιστικά στη διατήρηση της ελκυστικότητας του θεσμού. Από τις αρχές του 1980 τελετές όπως η περιφορά της εικόνας, ο εμπλουτισμός των εκδηλώσεων με πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, η διευκόλυνση της μετακίνησης των επισκεπτών, η επέκταση του χώρου τέλεσης της πανήγυρης, η κατασκευή ειδικού χώρου για τη διεξαγωγή της παραδοσιακής πάλης, έχουν συμβάλει στο να καθιερωθεί στη συνείδηση των κατοίκων της Μακεδονίας ως ένα από τα πιο δημοφιλή παραδοσιακά πανηγύρια.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Ανέκαθεν το πανηγύρι στη Σκοτούσσα διέθετε μια ιδιαίτερη ικανότητα. Να αφουγκράζεται τις ανάγκες της κοινωνίας, να βλέπει μπροστά και να συμβαδίζει με τις νέες επιταγές της εκάστοτε χρονικής περιόδου. Στη νέα αυτή εποχή, την ψηφιακή εποχή, η επιβίωση και η ενδυνάμωση της πανηγυρης περνά μέσα από τις ανάγκες του κόσμου και μέσα από τις προσδοκίες και τις δυνατότητες των συμμετεχόντων (εκθετών, εμπόρων).

Το πανηγύρι των Σκοτουσσαίων μπορεί να καταστεί μια αέναη πηγή πλούτου τόσο από οικονομικής πλευράς όσο και πολιτιστικής. Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί χρειάζεται να ληφθούν μια σειρά από μέτρα που θα διασφαλίσουν όχι μόνο τη βιωσιμότητα του πανηγυριού, αλλά και την αναβάθμισή του σε ένα σημαντικό γεγονός για όλη την Περιφέρεια της Μακεδονίας.

Τα μέτρα αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν όλους τους τομείς του πανηγυριού και μπορούν να είναι τα εξής:

1. Δημιουργία αυτόνομου φορέα διαχείρισης της πανήγυρης, που θα είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και θα λειτουργεί με διαφάνεια και λογοδοσία.
2. Χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει η ψηφιακή εποχή, δηλαδή:
 - Δημιουργία ιστοσελίδας που θα είναι αφιερωμένη αποκλειστικά στο πανηγύρι και θα είναι γραμμένη στα ελληνικά και αγγλικά. Η ιστοσελίδα θα έχει όλες τις πληροφορίες ιστορικού χαρακτήρα που σχετίζονται με το πανηγύρι και θα δίνει χρηστικές πληροφορίες στους επισκέπτες (π.χ. χάρτες, τρόπους μετάβασης, εφαρμογές για χώρους στάθμευσης, πληροφορίες για πρώτες βοήθειες, πληροφορίες για εκδηλώσεις κλπ).
 - Καταχώρηση της πανήγυρης στο Google Maps και στο Trip advisor.
 - Ψηφιακή πλατφόρμα του τοποδιαγράμματος, όπου θα μπορεί να γίνεται ψηφιακά η αίτηση για την ενοικίαση χώρου, η κατοχύρωση της θέσης και η κατάθεση του αντιτίμου.
 - Προβολή της πανήγυρης με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργία προφίλ στο Facebook και στο Instagram.
3. Δημιουργία μητρώου φροντίδας του άλσους με τα πλατάνια με τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων (γεωπόνων, αρχιτεκτόνων εξωτερικού περιβάλλοντος κ.λπ.).
4. Κατασκευή, χρήση και ενοικίαση περιπτέρων από τον φορέα διαχείρισης της πανήγυρης.

5. Επέκταση των εγκαταστάσεων της πανήγυρης.
6. Εμπλουτισμός της πανήγυρης με νέες εκδηλώσεις, που θα διατηρούν αμείωτο το ενδιαφέρον του κόσμου και θα μπορούν να προσελκύσουν και άλλες ομάδες πληθυσμού. Οι εκδηλώσεις μπορεί να αφορούν όλους του τομείς της πανήγυρης, δηλαδή τη διασκέδαση, τον πολιτιστικό τομέα, τις αθλητικές εκδηλώσεις, το θρησκευτικό πλαίσιο.
7. Κατασκευή υποδομών που θα διευκολύνουν την παρουσία τόσο των εμπόρων όσο και των επισκεπτών (τουαλέτες, μπάνια).
8. Συνεργασία με άλλους φορείς που διαχειρίζονται πανηγύρια, ούτως ώστε να εμπλουτίζεται το πανηγύρι με τεχνογνωσία που μπορεί να κατέχουν οι άλλοι φορείς.
9. Συνεργασίες με επαγγελματικούς φορείς με στόχο την ανάδειξη του πανηγυριού ως εναλλακτικής μορφής τουρισμού (π.χ. τουριστικά πακέτα που θα περιλαμβάνουν επίσκεψη στη Σκοτούσσα κατά τη διάρκεια της πανήγυρης, «θρησκευτικός τουρισμός»).
10. Έλεγχος της ποιότητας και της ασφάλειας της πανήγυρης (π.χ. έλεγχος της ποιότητας των τροφίμων, ασφάλεια των επισκεπτών, ασφάλεια στους χώρους στάθμευσης, έλεγχος του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών κ.λπ.). Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό η ικανοποίηση τόσο των επισκεπτών όσο και των εμπόρων. Έτσι, όχι μόνο μένουν πιστοί στο πανηγύρι, αλλά παρακινούν και άλλους να έρθουν.
11. Δημιουργία πυροσβεστικών φωλεών σε καίρια σημεία της πανήγυρης και υποχρέωση κάθε εμπόρου να διαθέτει οπωσδήποτε δικό του πυροσβεστήρα.
12. Δημιουργία χώρου για την παροχή πρώτων βοηθειών (παλιό κτήριο των προσκόπων).
13. Σύνδεση της πανήγυρης με τη λειτουργία του Λαογραφικού Μουσείου.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βαρβούνης, Μ. & Δημάκη, Μ. (1996). Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα. Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας. Στο *Πρακτικά Β' Επιστημονικού Συμποσίου «Η Νιγρίτα - η Βισαλτία δια μέσου της ιστορίας»*, 17 - 20 Οκτωβρίου 1996.

- Βοζίκας, Γ. (2015): Οι εμποροπανηγύρεις στην περιοχή των Σερρών. Παράδοση και νεωτερικότητα στην εξέλιξη ενός θεσμού. *Σερραϊκά Χρονικά*, 17, 11-52.
- Τερζή, Δ. (2003): Η εμποροπανήγυρη της Σκοτούσσας. (Αδημοσίευτη εργασία που υπεβλήθη στο τμήμα εξομοίωσης Νηπιαγωγών του ΑΠΘ). ΑΠΘ.
- Σύκας, Ν. (2019). *Η Σκοτούσσα της Οδομαντικής και η Σκοτούσσα των Σερρών. Ιστορία δύο πόλεων*. Σκοτούσσα.
- Σύκας, Ν. (2020). *Το πανηγύρι των Σκοτουσσαίων*. Σκοτούσσα.

Διαδίκτυο

- Γαλανιάδη, Ε. (2020). Από το εμπόριο στο αντάμωμα: τα πανηγύρια και η ιστορία του.
www.arcadiaportal.gr/news/apo-emporio-sto-antamoma-ta-panigyria-kai-i-istoriatoys.
Ανακτήθηκε 22 Μαρτίου 2020.
- Μπάκας (2020). *Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου*
<http://www.dimosvisaltias.gr/index.php/mn-odimosmas/mn-istoria/1340panhgyri-tou-agiou-athanasioy-mpakas>.
Ανακτήθηκε 28 Μαρτίου 2020.

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

β. Χάρτες

Τοποδιάγραμμα της πανήγυρης (2002)

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

Φωτογραφίες:

- Αγώνες δρόμου στο πανηγύρι της Σκοτούσσας
- Παλαιστές με κιουσπέτια
- Ψώνια στο πανηγύρι της Σκοτούσσας
- Σκοτουσσαίοι χορευτές στο πανηγύρι του 1938
- Αναμνηστική φωτογραφία από το πανηγύρι του 1934

- Πανηγύρι 1953
- Ζύγισμα ψητού αρνιού (τσιοβαρμέ)
- Ψήσιμο αρνιού (τσιοβαρμέ)
- Χορευτές στο πανηγύρι Σκοτούσσας
- Στιγμιότυπο από την πρώτη πανήγυρη που τελέστηκε τον Σεπτέμβριο του 1921

Βίντεο

<https://www.youtube.com/watch?v=yJyWxy0J158> (Πανηγύρι Σκοτούσσας 2019)

<https://www.youtube.com/watch?v=yUXnsc5Et1Y> (Πανηγύρι Σκοτούσσας 2018)

<https://www.youtube.com/watch?v=ROASX1J8pEU> (Σκοτούσσα Περιφορά Εικόνας)

<https://www.youtube.com/watch?v=F1hQbxSC380> (Πανηγύρι Σκοτούσσας)

<https://www.youtube.com/watch?v=IJL-ufv5Eao> (Ορμανλί - Ζουρνάδες Δράμαλης Πανηγύρι Σκοτούσσας)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZEIfx9PzBp8> (Συνεχίζεται η εμποροπανήγυρη Σκοτούσσας - Τι λένε επισκέπτες και έμποροι)

<https://www.youtube.com/watch?v=bNfrEu0H-D4> (ΠΑΛΗ ΣΚΟΤΟΥΣΣΑ 2005)

<https://www.youtube.com/watch?v=t-AH0chJpJQ> (Οργανοπαίχτες-Πανηγύρι Σκοτούσσας Σερρών 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=DvPR19_5pgw (Πάλη με κιουσπέτια - Παλαίστρα Σκοτούσσας, 11 Σεπ 2015)

<https://www.youtube.com/watch?v=Jc5dE1L8mwg> (Σκοτούσσα – stigmes)

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

<https://www.koinonskotoussaion.gr/to-alsow-me-ta-platania/>

<https://www.koinonskotoussaion.gr/agones-dromou-stin-skotoussa/>

<https://www.koinonskotoussaion.gr/panigiri-skotoussas/>

<https://www.koinonskotoussaion.gr/diachroniko-diamanti-ton-skotoussaion-i-emporopanigiri%ce%b4%ce%b9%ce%b1%cf%87%cf%81%ce%bf%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%bc%ce%ac%ce%bd%cf%84%ce%b9-%cf%84%cf%89%ce%bd-%cf%83%ce%ba%ce%bf/>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών

Νικόλαος Σύκας

β. ιδιότητα Συντάκτη/-ών Ιατρός Χειρουργός, Πρόεδρος του φορέα «Κοινόν Σκοτούσσαίων»

E-mail: nsikas1@hotmail.com

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Σκοτούσσα, 30 Ιουνίου 2021

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου